T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI VE TÜRKİYE' NİN KULLANABİLECEĞİ MALİ KAYNAKLAR

Sedef ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2007

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI VE TÜRKİYE' NİN KULLANABİLECEĞİ MALİ KAYNAKLAR

Sedef ŞAHİN

Danışman: Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2007

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Harun BAL

Üye: Yrd. Doç. Dr. Keramettin TEZCAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../..../....

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu' ndaki hükümlere tabidir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın hazırlanması sırasında, değerli bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU' na; değerli hocalarım Doç. Dr. Harun BAL ve Yrd. Doç. Dr. Keramettin TEZCAN' a; beni daima destekleyen babam Hüseyin ŞAHİN, annem Güler ŞAHİN ve ağabeylerim Bülent ŞAHİN, Berkant ŞAHİN, kız kardeşim Selin ŞAHİN' e; yardımlarını hiç esirgemeyen değerli dostlarım Başak Gül AKTAKAS, Fatma YAĞŞİ, Selin TAŞYİYEN, Öztunç ERGİN, Veysel ŞİMŞEK' e; Çankaya Üniversitesi araştırma görevlilerinden Hasan Bahadır TÜRK' e; değerli bilgilerini paylaşmaktan çekinmeyen Yrd. Doç. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ ve Hünkar Karahan TÜRK' e; İİBF2006YL22 no' lu projem için gereken harcamaların karşılandığı Bilimsel Araştırma Fonu çalışanlarına; Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve her zaman yanımda olan diğer tüm dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI VE TÜRKİYE' NİN KULLANABİLECEĞİMALİ KAYNAKLAR

Sedef ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU
Eylül 2007, 102 sayfa

Ekonomi literatüründe tartışılan konulardan biri, Avrupa Birliği' nden Türkiye' ye sağlanan mali yardımların yeterli düzeyde olup olmadığı ve sağlanan bu mali yardımlardan Türkiye' nin ne derecede yararlanabildiğidir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde, AB' den sağlanan mali yardımların Ankara Anlaşması (1963)' nın yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen süre içerisinde yapısının ve kullanım şeklinin taraflar arasındaki ilişkiye paralel olarak değişme gösterdiği ve söz konusu yardımların diğer ülkelere yapılan yardımlarla karşılaştırıldığında eşit ve yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Buradan hareketle ülkemizin AB' den geçmişten günümüze kadarki süreçte sağladığı mali destek, Türkiye' nin bu mali desteklerden ne ölçüde yaralandığı ve yaralanabileceği, güncel kaynakları ve mali desteklerin kullanımı ile ilgili Türkiye' de nasıl bir yapılanmanın oluşturulduğu incelenmiş ve çıkan sonuç yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Fonları, mali yapılanma, KOBİ, proje, mantıksal çerçeve matrisi.

ABSTRACT

THE EUROPEAN UNION FUNDS AND FINANCIAL RESOURCES THAT TURKEY CAN USE

Sedef ŞAHİN

M.A.Thesis, Department of Economics
Supervisor: Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU
September 2007, 102 pages

One of the main contraversial issues in economics is whether financial aids given to Turkey by the European Union (EU) is adequate and in what degree Turkey can benefit from these aids.

As a result of the survey concerning the issue, it is indicated that in a time period from Ankara Treaty (1963) until now, the structure and the ways of using the aids given by the EU have been shifted in the parallellism with the relationship betwen parties. It is also higlighted that in comparasion with the aids given to other countries, the amaount of the EU aids granted to Turkey is not equal and adequate. By moving from this conclusion, in this study, the EU aids given to Turkey and to what extent Turkey has been benefited from these aids are examined from a historical perspective. In what degree Turkey can use these financial aids and what the ongoing organizational structure in Turkey is about the using of financial aids are also discussed.

Key words: The European Union, The European Union Funds, financial structure, small and medium size enterprise (SME), project.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET……i
ABSTRACT……ii
TABLOLAR LİSTESİ……v
GİRİŞ……1

BİRİNCİ BÖLÜM
FON KULLANIMLARI AÇISINDAN AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1.1. AB Mali Yardımlarının Tanımı ve Hedefleri……3
1.2. AB Mali Yardımlarının Türleri ve Analizi……5
1.2.1. AB Bütçesinden Yapılan Mali Yardımlar……5
1.2.1.1. Üye Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar……6
1.2.1.1.1. Tarım Harcamaları……6
1.2.1.1.2. Yapısal Harcamalar……7
1.2.1.2. Aday ve Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar……8
1.2.1.2.1. Dış Faaliyetlere Yönelik Harcamalar……9
1.2.1.2.2. Katılım Öncesi Mali Yardımlar……11
1.2.2. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Aracılığı ile Sağlanan Mali Yardımlar……15
1.3. Mali Kaynak Kullanımında Tarihsel Süreç……17
1.3.1. Adaylık Öncesi Dönem (1964-1999)……19
1.3.2. Adaylık Dönemi (1999-2006)……26
1.3.3. 2007 ve Sonrası Dönem……31
1.4. Mali İşbirliği Sürecinde Türkiye'deki Yapılanma……34
1.5. Mali Yardımların Diğer Aday Ülkelerle Karşılaştırılması……36

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' NİN AB FONLARINDAN YARARLANABİLECEĞİ ALANLAR VE FON KULLANIMINA YÖNELİK ÇABALAR

Sayfa No

2.1. Türkiye' nin Katılımına Açık Olan AB Yardımları.....46
2.2. Türkiye' nin Katılabileceği Bölgesel Programlar ve Sınır Ötesi İşbirliği.....53
2.3. Türk KOBİ' lerine Yönelik Program ve Projeler…….....62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PROJELENDİRME SÜRECİNDE İLKELER VE TÜRKİYE AÇISINDAN SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Proje Döngüsü Yönetimi.....70
3.2. Proje Döngüsü Aşamaları.....71
3.3. Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı ve İşleyişi…….…….....……72
3.4. Proje Kriterleri ve Proje Hazırlama……...……...……...……....77
3.4.1. Proje Teklifi Hazırlığı Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar……...77
3.4.2. Projelerin Başarısızlık Nedenleri……...…….……...……..79
3.5. Türkiye' den Sunulan Projelerin Bir Değerlendirilmesi.....…….80

SONUÇ……...…..95
KAYNAKÇA…….……...97
ÖZGEÇMİŞ……...….102

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo-1. Gümrük Birliği Öncesi Mali Yardımlar (1963-1995)…… .20

Tablo-2. Gümrük Birliği Dönemi Mali Yardımları (1996-1999)…….. 23

Tablo-3. Adaylık Sürecinde AB' den Sağlanacak Mali Yardımlar (1999- 2006).....27

Tablo-4. 2000-2006 Döneminde AYB' nin Türkiye' ye Sağladığı Mali Yardımlar……..31

Tablo-5. 2007-2010 Döneminde Türkiye' ye Ayrılması Muhtemel Mali Yardım Miktarları ……..…….....34

Tablo-6. Protokol Döneminde Yardım Oranları.…….....37

Tablo-7. Avrupa Birliğinin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları (Milyon Euro)……..…..…..…..…38

Tablo-8. 1990-2006 Döneminde Avrupa Toplulukları Genel Bütçesinden Genişlemeye Ayrılan Hibe Nitelikli Mali Yardımlar (Milyon Euro)..……39

Tablo-9. AB' ye Üye Olan 10 Ülke İçin Katılım Sonrası Harcamalar…….…..……....39

Tablo-10. 1964-2004 Döneminde Türkiye' ye Sağlanan Hibe Nitelikli Mali Yardımlar.....40

Tablo-11. 1990-2002 Döneminde Avrupa Yatırım Bankası' ndan Genişlemeye Ayrılmış Krediler…..……42

Tablo-12. Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları.……..……...62

Tablo-13. AB ve Türkiye' de (DİE' ye göre) KOBİ Tanımlarının Karşılaştırılması.....62

Tablo-14. Mantıksal Çerçeve Matrisi……...……..73

Tablo-15. MEDA Dönemine Ait Projeler……....…….....82

Tablo-16. 2002-2004 Yılı AB Projeleri……...……..... 84

Tablo-17. 2005 Yılı AB Projeleri……...……..... 91

Tablo-18. 2005 Yılı AB Projeleri…..…….…….. 93

GİRİŞ

Avrupa Birliği, üye ve aday ülkelere yönelik mali destek sağlamaktadır. Avrupa Birliği' nin bu ülkelere fon ve mali kaynaklar aracılılığıyla yardımda bulunmasındaki en önemli amaç yardımda bulunduğu ülkeleri AB standartlarına ulaştırarak ortak bir AB bilinci yaratmaktır. Avrupa Birliği' nin Türkiye' ye yönelik mali desteği ise, Türkiye' nin 31 Mayıs 1959' da AET' ye ortak üyelik başvurusunun ardından 1963 yılında taraflar arasında imzalanan Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle başlamıştır.

AET, ortaklık anlaşması gereğince Türkiye ekonomisinin hızla kalkınmasını sağlamak ve Türkiye' nin "ortaklık ilişkisi" nden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesine destek olmak amacıyla Türkiye' ye mali yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir.

Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen süre içinde (40 yılı aşkın bir süre) topluluğun Türkiye' ye sağladığı mali yardımların yapısı ve kullanım şekli taraflar arasındaki ilişkiye paralel olarak gelişme ve değişme göstermiştir. AB' nin Türkiye' ye yönelik mali yardım mekanizmalarını değiştirmesinin sebebi ilk olarak, mali protokoller sisteminin zaman içinde proje temelinde kredi-hibe sistemine dönüşmesi, ikinci olarak Türkiye' nin 6 Mart 1995 yılında Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliğine girmesi, üçüncü olarak Türkiye' nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi' nde aday ülkeler kapsamına alınması ve son olarak 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelere başlama kararının alınması olarak gösterilebilir.

AB' nin Türkiye' ye yönelik mali desteği üç şekilde olmaktadır; birincisi hibe nitelikli yardımlar, ikincisi Avrupa Yatırım Bankası kredileri, üçüncüsü ise Topluluk programlarıdır.

Bu çalışmayı yapmamdaki amaç; AB' nin Türkiye' ye yönelik mali desteğinin amacı ve bu mali desteklerin sınıflandırılması, Türkiye' nin kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) gibi çeşitli kuruluşların finansmanı için AB' den sağladığı desteği geçmişten günümüze kadar incelemek ve Türkiye' nin bu mali desteklerden ne ölçüde yaralandığı ve

yaralanabileceği güncel kaynakları ve ayrıca mali desteklerin kullanımı ile ilgili Türkiye' de nasıl bir yapılanma oluşturulduğu, eşgüdüm sorunlarının olup olmadığını araştırmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde fon kullanımları açısından AB-Türkiye ilişkileri, ikinci bölümde Türkiye' nin AB fonlarından yararlanabileceği alanlar ve fon kullanımına yönelik çabalar, üçüncü bölümde ise projelendirme sürecinde ilkeler ve Türkiye açısından sonuçları değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FON KULLANIMLARI AÇISINDAN AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1.1. AB Mali Yardımlarının Tanımı ve Hedefleri

Dünyanın en başarılı ekonomik birleşme hareketi olarak görülen Avrupa Birliği (AB), güçlü ve zayıf ekonomilerin bir araya gelmesi sonucu oluşmuştur. Bu bağlamda AB, kuruluşundan itibaren daha güçlü bir mali yapıya kavuşmak ve birliğin ortak politikalarının finansmanını sağlamak amacıyla üye ve üye olmayan ülkelere yönelik kurucu antlaşmalarda yer alan şart ve kriterlere ek olarak, 1 Ocak 1993 tarihindeki Maastricht Zirvesi' nde ekonomik ve parasal birlik için bir takım kriterler getirmiş, 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi' nde ise aday ülkelerin tam üyeliği için ekonomik, siyasi ve topluluk müktesabatına uyum kriterleri getirmiştir (Polat, 2004:61). Birlik, bu kriter ve şartların yerine getirilebilmesi amacıyla ilgili ülkelere mali yardımlarda bulunmaktadır. Bu mali yardımlar ise üye ülkelerin yararlandığı fonlar, aday ülkelerin yararlandığı fonlar ve AB' nin değişik nedenlerle ilişkide bulunduğu ülkelere sağladığı yardımları içeren fonlardan oluşur (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:76).

AB Fonları, AB ortak bütçesinden AB' ye aday ve üye ülkelere ve bu ülkelerin çeşitli bölgelerinin, ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmak ve yaşam standartlarının yükselmesini sağlamak amacıyla yapılan maddi destektir (www.ibb.gov.tr).

Avrupa Birliği mali yardımları; birliğin hedeflerine ulaşma yolunda, karşılıklı dayanışma ilkesine dayalı olarak, gelişme ve refahı tüm topluluğun coğrafyasına yaymayı esas alan faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanabilir (Süngü, 2004:78).

AB' de mali yardım konusu, 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun kurucu antlaşmasında ilk kez ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Bu antlaşmaya göre komisyon, topluluk içi girişimlere hibe niteliğinde yardımlar sağlayarak yatırım programlarının yürütülmesine destek olabilecektir. 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran antlaşmada ise antlaşmanın kapsadığı konulara ilişkin olarak, araştırma veya yatırımın finansmanına

yönelik kredi sağlanabileceğine yer verilmiştir. Aynı tarihte imzalanarak yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucu antlaşmasında da mali yardım konusuna yer verilmiştir. Bu antlaşmaya göre, bir ortak pazarın kurularak üye ülkelerin ekonomi politikalarının birbirine yaklaştırılıp uyumlu hale getirilerek toplulukta yer alan ülkeler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yüksek yaşam standartlarının hızla arttırılması amaçlanmıştır. Topluluk bu amaçlara ulaşmak için bir Avrupa Sosyal Fonunun ve yeni kaynakların yaratılması ile topluluğun ekonomik genişlemesine yardımcı olmak amacına yönelik bir Avrupa Yatırım Bankası (AYB)' nın kurulmasını kararlaştırmıştır (Karabacak, 2004:69-70).

Topluluğun kuruluşundan günümüze kadar olan bu süreçte ekonomik, sosyal ve felsefi düşüncelerdeki değişmeler sonucunda mali yardımların çeşitliliği ve önemi daha da artmıştır.

AB' nin mali yardımlarla hedeflediği; eğitim, çevre, ulaştırma, turizm, ticaret, sanayi, savunma, vergi, yapısal vb. ortak politikalarla bölgesel kalkınmışlık farklılıklarının giderilmesi, rekabet güçlerinin arttırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme, kalkınma ve refahın sağlanmasıdır.

Bu bağlamda AB mali yardımları, yukarıda bahsettiğimiz bu ortak politikalarının finansmanını sağlayarak ortak bir AB bilinci yaratma amacı taşır.

AB mali yardımlarının niteliğine bakacak olursak; AB mali yardımlarının ekonomisi güçlü ülkelerden ekonomisi zayıf ülkelere doğru olduğu görülmektedir. Mali yardımlardan yararlanma açısından birlik içindekilerin dışarıdakilere göre birkaç gömlek üstün olarak mali yardımlardan yararlandığını, birlik dışındakilere yapılan mali yardımların ise kaşıkla verilip kepçe ile geri alınan yani birlik lehine elde edilen kazanımlar olarak yorumlanmaktadır (Süngü, 2004:80).

AB bütçesinin %90' nı üzerindeki kısmı üye ülkelere yöneliktir. Hibe niteliğindeki yardımların %5-8 civarındaki kısmı AB üyesi olmayan ülkelere yöneliktir. Bu orana, genel bütçe dışında üye ülkelerin katkılarıyla yapılan oluşturulan Avrupa Kalkınma Fonu (AKF) kaynakları da ilave edilirse bu oran toplam %7-10' a yükselmektedir. AYB kredilerinin %85-90 civarındaki kısmı üye ülkelere yönelik iken

%7-12 civarındaki kısmı ise üçüncü ülkelere verilmektedir. Üçüncü ülkelere verilen bu kredilerinin bir kısmı ise genel bütçe garantisi altındadır (Bilici, 2004:76-77).

1.2. AB Mali Yardımlarının Türleri ve Analizi

AB mali yardımları temel olarak AB bütçesinden ve AYB' den sağlanan mali yardımlar olarak ele almak mümkündür. AB bütçesinden yapılan mali yardımları Birliğe üye ve üye olmayan ülkelere yapılan mali yardımlar açısından ele almak mümkündür.

1.2.1. AB Bütçesinden Yapılan Mali Yardımlar

AB üyeleri tarafından belirlenen siyasi ve ekonomik hedeflere ulaşmak için kullanılan en etkili araçlardan biri AB bütçesidir (www.ktu.edu.tr). Üye ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik farkını azaltarak siyasi ve ekonomik bütünleşmeyi kuvvetlendirecek ortak politikaların finansmanı bütçenin önemli bir bölümünü oluşturur (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:78).

AB Bütçesinin gelir kalemleri büyük ölçüde üye ülkeler tarafından sağlanan kaynaklardan oluşmaktadır. Bununla birlikte 2000-2006 mali perspektifinde gelir kaynakları toplamının AB üye ülkelerinin toplam GSMH' nın %1.27' sini geçmemesi kararlaştırılmıştır (www.ktu.edu.tr).

AB bütçe gelirleri, üye olmayan ülkelerden alınan tarımsal vergiler, üye ülkelerin topladıkları KDV ve üye ülkelerin GSMH' na göre belirlenen bütçe katkı payından oluşmaktadır.

AB bütçe harcamaları ise tarımsal harcamalar, yapısal harcamalar, dış faaliyetlere yönelik harcamalar, katılım öncesi yardımlar, iç politika harcamaları ve idari harcamalardan oluşmaktadır. Bu çalışmada AB bütçe harcamalarından iç politika harcamaları ve idari harcamalara değinilmeyecek, bunların dışındaki diğer harcama kalemlerine birliğin üye ve üye olmayan ülkelere yaptığı mali yardımlar başlığı altında değinilecektir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki; bütçenin kesinleşmesi açısından Avrupa Konseyi' nin zorunlu harcamalarda, Avrupa Parlementosu' nun ise zorunlu olmayan harcamalarda son sözü söyleme yetkisi vardır. Bu yetki paylaşımı bütçe büyüklüğü olarak hemen hemen %50' lik bir bölüşümü ifade etmektedir. Zorunlu harcamalara örnek olarak tarımsal harcamaları, zorunlu olmayan harcamalara da yapısal harcamalar ve 3. ülkelere yapılan yardımları örnek olarak verebiliriz (Bilici, 2004:71).

1.2.1.1. Üye Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar

Üye ülkelere yönelik mali yardımlar, tarımsal ve yapısal harcamalar şeklindedir. Üye ülkeler, tarımsal harcamalar kapsamında Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu' ndan, yapısal harcamalar kapsamında ise Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Balıkçılık Yönverme Fonu ve Uyum Fonu' ndan yararlanmaktadırlar.

1.2.1.1.1 Tarım Harcamaları

Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde tarıma ayrılan kaynaklar AB bütçesinin en büyük gider kalemini oluşturmaktadır. Başlangıçta tarım harcamalarına AB bütçesinin tamamına yakın kısmı ayrılırken günümüzde bu oran %45 civarındadır. Tarım sektörüne ayrılan bu fonlar, Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (ATYGF)' dur. Bu fonun %90 gibi önemli bir kısmı garanti bölümüne %10 civarındaki kısmı ise yönverme bölümüne ayrılmıştır (Karabacak, 2004:73). "Fonun garanti kısmı harcamalarına örnek olarak; tarım ürünü fiyatlarının garanti edilen seviyenin altına düşmesi durumunda yapılacak destekleme alımlarını, ihraç edilen ürünün uluslar arası pazarlardaki fiyatı göz önünde tutularak verilen destekleri ve topraklarını nadasa bırakanlara yapılan yardımları verebiliriz" (Bilici, 2004:74).

Kısaca bütçenin en büyük harcama kalemi olan bu fon, birliğin belirlediği kurallar çerçevesinde, AB' nin ortak tarım politikasının en önemli uygulama aracı olarak temel tarımsal ürün piyasalarının düzenlenmesini sağlamaktadır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:81).

1.2.1.1.2 Yapısal Harcamalar

Yapısal harcamaların temel amacı, AB' nin geri kalmış bölgeleri arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farkları azaltmaktır.Yapısal harcamalar, uyum fonu ve şu dört yapısal fondan oluşmaktadır; Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Balıkçılık Yönverme Fonu.

Yapısal harcamaların toplam harcamalar içindeki oranı 2001 yılı itibariyle %37.5' a ulaşmıştır. Bu oranın önümüzdeki yıllarda tarım harcamalarının azalmasına paralel olarak daha da yükselmesi beklenmektedir (Bilici, 2004:75).

AB, üye ülkelere 2000-2006 dönemi için 18 milyar ECU' luk kısmı Uyum Fonu, 195 milyar Euro' luk kısmı Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Balıkçılığı Yönlendirme için Mali Araç ve Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu'nun Yönverme bölümü olmak üzere toplam 213 Milyar Euro' luk bir mali yardım öngörmüştür. Bu fonlara ilişkin bazı özellikler şu şekildedir:

Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu Yönverme Bölümü; bu fon, tarımda modernizasyon ve yapısal gelişmeye destek olmak için kırsal yörelerin altyapısının geliştirilmesi, çiftliklerin ıslahı gibi amaçlar için kaynak sağlamaktadır.

Avrupa Sosyal Fonu; topluluğun sosyal politikalarının ana öğesi konumunda olan bu fon istihdam yaratma, işçilerin çalışma koşullarının ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi gibi amaçlar taşır.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu; 1975 yılında kurulan bu fonun amacı birliğin farklı bölgeleri arasındaki kalkınmışlık farklarını azaltarak bu bölgelerdeki sanayilerin yeniden yapılandırılması, altyapı yatırımların ve KOBİ' lerin desteklenmesi ve istihdam yaratılmasıdır (Bilici, 2004:75). Bu fonun kaynakları Ulusal Programlar, Topluluk İnsiyatifleri ve Yenilikçi Eylemler olmak üzere üç şekilde kullanılmaktadır.

Ulusal Programlar; önerilerini bölgesel kalkınma planları veya program dökümanı halinde Komisyona sunan ülkelere verilen ve fonun %90' ını oluşturan harcamalardır (Karabacak, 2004:75).

Yenilikçi Eylemler; Fonun %1' ini oluşturan bu eylemler bölgesel kalkınma stratejilerinin kalitesini yükseltmeye yönelik projelerin hazırlanmasını amaçlar (Karabacak, 2004:75).

Topluluk İnsiyatifleri; AB tüm ülkeleri etkileyen sorunlara ortak çözümler bulmak üzere topluluk insiyatifleri olarak bilinen 4 özel programdan 2' si olan Interreg III (üye ülkeler arasındaki sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliğinin geliştirilmesine yöneliktir) ve URBAN II (Gerilemekte olan kentsel alanların geliştirilmesine yöneliktir) ABF tarafından finanse edilmektedir (Karabacak, 2004:75).

Balıkçılık Yönverme Fonu; 1994 yılında balıkçılık sektörüne yönelik bir fon oluşturularak bu sektördeki rekabeti arttırıcı yapıların gelişmesi, altyapıların finansmanı, ürün kalitesinin arttırılması, hijyenik şartların topluluk standartlarına yükseltilmesi için teknik yardım ve finansman desteği sağlamaktadır.

Uyum Fonu; Maastricht Antlaşmasında uygulanması kararlaştırılan ve Edinburg zirvesinde alınan kararla da yürürlüğe girmesi sağlanan ve ilk defa 1993 yılı bütçesine konulan bu fonun kuruluş amacı topluluğun göreceli olarak daha fakir dört ülkesinin ekonomik ve parasal birlik hedefine hazırlanmasına yardımcı olmaktır (Bilici, 2004:76). Fonun amacı, üye ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltarak, ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

1.2.1.2. Aday ve Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar

AB, kendi dışındaki ülkelere siyasi, ticari ve ekonomik nedenlerle mali yardımlarda bulunmaktadır.

Üye ülkelere yönelik mali yardımlar AB bütçesinin %95' ini oluştururken, geriye kalan %5' lik kısmı ise üye olmayan ülkelere yöneliktir. Bu yardımlar hibe şeklinde olup bu yardımların yanında Avrupa Kalkınma Fonunda da üçüncü ülkelere yardımlar sağlanmaktadır. Bu bağlamda AB' nin üye ülkeleri dışındaki ülkelere toplam %7-8 düzeyinde hibe sağlamaktadır (Bilici, 2002:43. Aktaran: Gençkol, 2003:29). Ayrıca AB, kredi kaynaklarının %7-12 düzeyindeki kısmını da üçüncü ülkelerin kullanımına sunmaktadır (Bilici, 2004:76).

AB' nin kendi dışındaki ülkelere mali yardımda bulunması siyasi ve ticari nedenlerinin yanında AB içinde barış ve istikrarın sağlanması gibi daha çok kendi lehine olan amaçlar taşır. AB' nin kendi dışındaki ülkelere mali yardımda bulunmasının ilk nedeni siyasidir. AET, kuruluş yılı olan 1957' de kurucu ülkelerden dördünün (Fransa, Belçika, Hollanda ve İtalya) o yıllarda halen sömürge ülkelere sahip olması ve bunun sonucu olarak kendilerine siyasi olarak bağımlı olan bu ülkelere karşı sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmalarıdır. İkinci neden ise ticari amaçtır. Sömürge sahibi olan dört ülke sömürgeleriyle olan çok sıkı ticaret ilişkilerini canlı tutabilmek için onlara ticari ayrıcalıklar vermişlerdir. Diğer bir neden ise; AB, çevre ülkeler ve global çapta dünya ülkelerini de kapsayan bir barış ve istikrar ortamı oluşturarak AB içindeki barış, istikrar ve bütünleştirmeyi sağlamlaştırmayı amaçlamıştır (Gençkol, 2003:30-31).

Bu bağlamda bu bölümde AB bütçe harcama kalemleri içerisinde yer alan dış faaliyetlere yönelik harcamalar kapsamında Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine, Bağımsız Devletler Topluluğuna Asya ve Latin Amerika Ülkelerine, Akdeniz Ülkelerine ve katılım öncesi yardımlar kapsamında; Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine yapılan mali yardımlara değinilecektir.

1.2.1.2.1. Dış Faaliyetlere Yönelik Harcamalar

AB bütçesinde yer alan dış faaliyetlere yönelik harcamaları AB' ye aday üye ya da aday olmayan ülkelere yapılan yardımlar oluşturur. "Bu yardımlar çeşitli ülke veya ülke gurupları ile işbirliği yardımları, gıda yardımı, insani yardımlar, insan hakları ve demokrasiyi geliştirme yardımları gibi isimler altında verilmektedir (Bilici, 1997:68).

Afrika Karayip ve Pasifik Ülkeleri (AKPÜ)

Çoğunluğu AB üyesi ülkelerin eski sömürgelerinden oluşan bu ülkelerin sayısı 71' e kadar ulaşmıştır (Bilici, 2004: 77). "Bu ülkeler arasında Afrika ülkelerinin büyük çoğunluğu yer alır. Karayip ve Pasifik ülkelerine örnek olarakta Trinite, Tobago, Jamaika, Bahamas, Dominik, Granada, Antigua, Fidji, Tonga, Vanuatu, Saloman, Kribati, Hollanda Antileri, Fransız Polinezisi, Yeni Kaledonya ve Folkland Adaları' nı verebiliriz (Bilici, 1997:97). Bu ülkelere mali yardımlar yapılması için Avrupa

Kalkınma Fonu kurulmuştur. Yapılan bu fon yardımlarının önemli bir kısmını hibeler, geriye kalan kısmını ise krediler oluşturur (Bilici, 1997:97).

Fonun büyüklüğü üye ülkeler tarafından tespit edilmekte olup, tespit edilen bu miktar milli gelir büyüklükleri ile orantılı olarak üye ülkeler arasında dağıtılmaktadır. AKP ülkelerine 1964-1999 yılları arasında 33.575,5 milyon Euro' luk hibe nitelikli mali yardım yapılmıştır. 2000-2006 yılları arasında yapılacak yardım tutarı ise 15.200 milyon Euro olarak kararlaştırılmıştır (Karabacak, 2004:79).

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)

BDT ülkeleri; Rusya Fedarasyonu, Ukrayna, Azerbaycan Ermenistan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kırgısiztan, Kazakistan, Moldova, Türkmenistan ve Özbekistan' dır. Bu ülkelere sağlanan yardımlar TACİS Fonu aracılığıyla yapılmaktadır (Bilici, 2004:80). TACİS programının, piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş, ortaklığın ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve program kapsamındaki ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonunu sağlamak gibi hedefleri vardır. AB, 1991-1997 yılları arasında TACİS Fonu kapsamında bu ülkelere 3.286 milyon ECU tutarında yardım yapmıştır. 2000-20006 yılları arasında mevzuat, yapısal, hukuki ve idari reformlar, altyapı ağları, çevrenin korunması, ekonomi ve nükleer güvenlik gibi konuları içeren yeni bir TACİS programı kabul edilmiştir (Karabacak, 2004:80).

Asya ve Latin Amerika Ülkeleri

Yardım yapılan Asya ülkelerine örnek olarak Bangladeş, Hindistan, Endonezya, Pakistan, Latin Amerika Ülkelerine ise; Honduras, Nikaragua, Bolivya, Ekvator gibi ülkeleri örnek verebiliriz.

Topluluk, Asya ülkelerine mali ve teknik işbirliği kapsamında 150' den fazla projeyi desteklemiştir. Topluluk, Asya ülkelerine 1976-1991 yılları arasında 3.2 milyon ECU, 1996-2000 döneminde ise 550 milyon Euro' luk mali yardım sağlamıştır. 1996-2000 döneminde Latin Amerika ülkelerine ise toplam 1.076 milyon Euro' luk yardım sağlamıştır.

Akdeniz Ülkeleri

Yardım yapılan Akdeniz ülkeleri arasında Türkiye, Suriye, Lübnan, Malta, Mısır, Tunus, Cezair, Fas, Filistin yer almaktadır. Yunanistan, İspanya, Portekiz, Güney Kıbrıs, AB üyesi olana kadar bu gurup içinde yer almışlardır.

Avrupa Birliği'nin bu ülkelere yardım yapmasının sebebi AB' ye yönelik ilave göç tehdidir. Bu tehdit bu ülkelerle işbirliğini zorunlu hale getirmektedir ve bu işbirliği ile Akdeniz ülkelerine teknoloji transferi yapılması, teknik insan gücünün eğitilmesi, ortak araştırma projelerinin desteklenmesini yani kısaca bu ülkelerde refah düzeyinin artırılması, barış ve istikrar ortamının sağlanması amaçlanmaktadır (Bilici, 1997:105).

AB, Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerini 1992 yılına kadar mali protokoller çerçevesinde sürdürmüştür. 1992 yılında Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası' nın başlamasıyla yardımlar yatay işbirliğine dönüştürülmüştür. Akdeniz ülkelerine yönelik bu yardımlar 1996 yılından itibaren ise yine tüm Akdeniz Ülkelerinin yararlanabileceği MEDA (Akdeniz Kalkınma Yardımları) programı oluşturulmuştur.

MEDA Programı' nın amacı genel olarak Avrupa Birliği' nin Akdeniz stratejisine mali destek sağlamak olup bu çerçevede, Akdeniz ülkelerinin ekonomik ve sosyal reformlarına eşlik etmek üzere teknik ve mali destek imkanları sunmaktadır. (Karabacak, 2004:82).

MEDA Programı kapsamında 1996-1999 döneminde toplam 3.424,5 milyon ECU kaynak aktarılmıştır. 2000-2006 döneminde ise programın adı MEDA II olmuştur ve 5.350 milyon ECU kaynak aktarılması öngörülmüştür (Karabacak, 2004:82).

1.2.1.2.2. Katılım Öncesi Mali Yardımlar

Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Avrupa birliğine üyelik başvurusunda bulunan ülkelerin üyelik öncesi Kopenhag kriterlerini yerine getirebilmesi için AB, aday ülkelere mali yardımlarda bulunur. Katılım Öncesi Ekonomik Programı, bu kriterlerin aday ülkelerce yerine getirilmesi için çizilmiş bir yol haritası olarak tanımlayabiliriz. Bu program çerçevesinde AB mali yardımları; mevzuat uyumunun desteklenmesi için yatırımlar, kurumsal yapılanma için

teknik yardım, ekonomik ve sosyal uyum olmak üzere bu üç ana alanda toplanmıştır (AB Bilgilendirme Portalı). Katılım öncesi mali yardımları; PHARE, ISPA, SAPARAD ile AYB kredilerinden oluşur. Ayrıca aday ülke statüsü kazanan ülkeler AB program ve projelerine katılma hakkı elde ederler.

MDAÜ' ne yapılan yardımların bazı ayırt edici özellikleri vardır. AB'nin katılım öncesi mali yardımlarının diğer ülkelere yapılan mali yardımlardan farkı bu yardımların MDA ülkelerine tam üyeliğe hazırlama amacı taşıması ve bu ülkelerin sonunda AB' ye üye olmuş olmalardır. Bu grupta yer alan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya 2004 yılında Romanya ve Bulgaristan ise 2007 yılında AB' ye üye olmuşlardır. AB, bu ülkeleri üyeliğe hazırlamak için üç ayrı kaynaktan yardımda bulunmuştur. Bunlardan ilki 1990 yılından beri uygulanmakta olan PHARE programı, diğer ikisi ise 2000 yılından itibaren uygulanmakta olan ISPA ve SAPARD programlarıdır. Bu programlar aracılığıyla bu aday ülkelerin AB' ye yapısal uyum sağlamaları amaçlanmıştır.

Bu ülkeler AB' ye üye olduktan sonra PHARE programının yerini yapısal fonlar, SAPARD programının yerini ise ATGYF, ISPA' nın yerini de uyum fonu alacaktır (Gençkol, 2003:125).

Bu üç programa kısaca değinelim;

PHARE; "Temel amacı, MDAÜ' nün pazar ekonomisine geçiş sürecinde yardımcı olmak amacını taşıyan bu yardım programı sonradan bir parça şekil değiştirerek, bu kaynaktan sağlanan fonların %30' unun aday ülkelerin adli ve idari sistemlerinin yeniden düzenlenmesine harcandığı ve %70' i yatırımlara yönelik olarak kullanılan bir boyut kazanmıştır" (Süngü, 2004:91).

PHARE programı, tarımsal işletmeler dahil olmak üzere, devlete ait işletmelerin yeniden yapılandırılması, özel sektörün geliştirilmesi, sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, enerji, ulaştırma ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi, kurumların ve kamu yönetiminin yenilenmesi, çevre, nükleer güvenlik ve bu ülkelerin mevzuatlarının AB norm ve standartlarına uyumlu hale getirilmesi gibi amaçlar taşımaktadır. PHARE kapsamında MDAÜ' lere 1989-1994 yılları arasında

4.284 milyon ECU, 1994-2000 yılları arasında 3.350milyon ECU, 2000-2006 yılları arasında ise 21.500 milyon ECU' luk yardım yapılmıştır (Süngü, 2004:92).

ISPA; Bu programın amacı, MDAÜ' ne katılım öncesi yardımlar kapsamında bu ülkelerin çevre ve ulaşım geliştirmektir. Çevre alanında, içme suyu, atık su ıslahı, katı atık ıslahı, hava kirliliği; ulaştırma alanında demiryolları,karayolları,su yolları, limanlar ve havaalanları gibi yatırım alanlarını kapsamaktadır. ISPA kapsamında yapılan yardımlar hibe şeklinde olmayıp, ülkelerin sunduğu ve AB' nin uygun gördüğü projeler kapsamında yapılacak işlerin maliyetine katkıda bulunmaktır (Gençkol, 2003:146) ISPA, MDAÜ' lere 2000-2006 yılları arasında yılda 1.080 milyon Euro tutarında yardım öngörmüştür (Süngü, 2004:94)

SPARAD; Bu programın amacı aday ülkeleri OTP ve tek pazara hazırlamaktır (Gençkol, 2003:148). Bu bağlamda AB, aday ülkelerin tarım politikalarını birlik müktesabatına uyumlaştırmak ve tarım sektörü ile kırsal kesimdeki yapısal düzenlemeler için kaynak aktarmaktadır.

Topluluk programlarının aday ülkelere açılımı yönündeki ilk adım 1993 Kopenhag Zirvesinde atılmıştır. 1997 yılındaki Lüksemburg Zirvesi' nde ise on MDAÜ ile Güney Kıbrıs'ın bazı topluluk program ve ajanslarına katılabilecekleri belirtilmiştir (www.ikv.org.tr).

"Topluluk programları, Avrupa Birliği' ne üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirerek Avrupalılık bilincinin, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesini desteklemek, topluluk politikalarının ve mevzuatının uygulanmasına ve birliğin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler yaratılmasına katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur" (www.ikv.gov.tr).

AB Topluluk Programları aşağıda verilmiştir:
Topluluk Programları (www.aso.org.tr);
Eğitim Programları
Şirketlere Yönelik Programlar
IDA II Programı
Bilgi Toplumu

Vergi ve Gümrükler Alanında Programlar
Çerçeve Programları
Çevre Alanında Programlar
Çok Yıllı Enerji Programı
Kültür ve Medya Alanında Programlar
İstihdam ve Sosyal İşler Alanında Programlar
Kamu Sağlığı Alanında Programlar
Adalet ve İçişleri Alanında Programlar
Ayrımcılıkla Mücadele
Sosyal Dışlanmayla Mücadele
Maliye Alanında Programlar

Avrupa Topluluğu ajansları, AB' de ortak politikalar çerçevesinde karşılaşılan sorunlara çözüm arar ve Birliğin faaliyetlerine ademi merkeziyetçi bir yaklaşım getirir (www.ikv.org.tr).

Aday ülkelerin Topluluk ajanslarına katılımı 1993 Kopenhag Zirvesi' nde gündeme gelmiştir ve 1997 Lüksemburg Zirvesi' nde MDAÜ' ler ve Güney Kıbrıs' ın adaylıklarının tanınmasıyla Topluluk ajanslarına katılabilecekleri belirtilmiştir. Türkiye' nin Topluluk ajanslarına katılımı ise Helsinki Zirvesi' nde belirtilmiştir (www.ikv.org.tr).

AB Topluluk Ajansları aşağıda verilmiştir:
Topluluk Ajansları (www.ikv.org.tr);
Avrupa Çevre Ajansı
Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi
Avrupa Topluluğu Bitki Çeşitliliği Ofisi
Avrupa Tıbbi Ürünleri Değerlendirme Ajansı
Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi
Avrupa İş ve Yaşam Koşullarını İyileştirme Vakfı
Tek Pazarın Uyumlaştırılması Ofisi
Avrupa İşyerinde Güvenlik ve Sağlık Ajansı
Avrupa Mesleki Eğitim Vakfı

Avrupa Birliği Organları Çeviri Merkezi
Avrupa Yeniden Yapılandırma Ajansı
Avrupa Gıda Güvenliği Ajansı
Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı
Avrupa Hava Güvenliği Ajansı
Avrupa Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı
Avrupa Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolü merkezi
Avrupa Demiryolu Ajansı
Avrupa Kimyasallar Ajansı
Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliğinin Yürütülmesi için Avrupa Ajansı.

1.2.2. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Aracılığı ile Sağlanan Mali Yardımlar

AB' nin finans kurumu olan AYB 1958 yılında kurulmuş olup, temel amacı Birliğin dengeli büyümesine katkıda bulunacak yatırım projelerini finanse etmek ve kredi sağlamaktır. Kar amacı gütmeyen ve bağımsız bir tüzel kişiliğe sahip olan bu bankanın merkezi Lüksemburg' dadır.

AYB kredilerinin %90' ı AB ülkelerinde geri kalan kısmı ise üye olmayan üçüncü ülkelerde kullanılmakta olup AYB kredileri ile ulaşım ve telekominakasyon ağlarının geliştirilmesine, çevrenin korunmasına, enerji kaynaklarının devamlılığının sağlanmasına, endüstri ve küçük işletmelerin artırılmasına yönelik projeler desteklenmektedir (www.ris-mersin.info).

AYB' nin finansman kaynakları; uluslar arası piyasalardan sağladığı kredi imkanları ile hissedar ülkelerin katkı payları ve AB bütçesinden sağlanan fonlardan oluşur (Sedat Çal, 2005). Ayrıca AYB, Avrupa Yatırım Fonu' nun en büyük ortağıdır. Avrupa Yatırım Fonu 1994' te kurulmuş olup bu fonun amacı küçük ve orta ölçekli şirketlere finansman sağlamaktır. AYB, kar amacı gütmediği için banka mevduatı toplayamaz ve AB bütçesinden para almaz (www.ris-mersin.info).

"AYB' nin görevi, üye ülkelerin bütünleşmelerine, dengeli kalkınmalarına ve ekonomik ve sosyal uyumu sağlamalarına yardımcı olmaktır"(Karabacak, 2004:70).

AYB' den Doğrudan Yararlanılan Bireysel Krediler;

AYB bireysel kredileri, yatırım maliyeti 25 milyar Euro' dan fazla olan projeler için verilmekte olup bu krediler için doğrudan AYB' ye başvurulur. AYB kredileri genel olarak bir projenin%50' sini kapsamakta olup kredi vadeleri sanayi projeleri için 10-15 yıl, altyapı projeleri için ise 15-20 yıldır. Kredilerin geri ödemesi ise yıllık yada altı aylık sermaye ve faiz ödenmesi şeklindedir (www.ris-mersin.info).

AYB' den Aracı Bankalar Kanalıyla Yararlanılan Küresel Krediler;

AYB' nin aracı kurum olarak belirlediği bankalar veya mali kuruluşlar tarafından verilen yatırım miktarı 400 bin Euro ile 25 milyon Euro arasında olan küçük ve orta ölçekli projeler için verilen kredilerdir. Küresel krediler de yatırım maliyetinin en fazla %50'sini karşılamaktadır ve kredi vadeleri 5-12 yıl arasındadır (www.ris-mersin.info).

AYB üye olmayan ülkelere mali işbirliği antlaşmaları ve protokoller çerçevesinde kredi vermektedir.AYB' nin kredi verdiği bu ülkeler; AKP (Afrika, Karayip, Pasifik) ülkeleri, Akdeniz ülkeleri ve MDAÜ' lerdir.

AYB' ye kredi başvurusunda başvuru sahibi telefon yada e-posta aracılığıyla finans talebinde bunacağı projeyi açıklar. AB bu başvuruyu AB hedefleri projenin teknik, ekonomik ve finansal değeri açısından inceler. Yılda on kez toplanan AYB yönetim kurulu projenin kredi alıp alamayacağına karar verir. Bu kararla verilen kredi, proje bitene kadar banka görevlileri tarafından izlenir.

AYB, kredilerinden kamu ve özel sektör kuruluşları yararlanabilmektedir. Teminat çerçevesinde, kamu projelerinde Hazine garantisi, özel sektör projelerinde ise başvuran firmanın kredi notu A+ olmalı ya da A+ kredi derecesine sahip banka teminatına sahip olması aranır. AYB' nin kendi girişimiyle oluşturduğu kredi paketlerinin kullandırılmasında ise ülke kredi notunun en az BBB olması aranır (www.ris-mersin.info).

AYB' ye kredi başvurusunda bulunacak firmalardan istenen belgeler (www.deltur.cec.eu.int):

- Firmanın son üç yıla ait mali tabloları
- Firmanın son üç yıla ait kapasite-üretim-satış miktarları
- Firmanın yatırımını açıklayan özel fizibilite raporu
- Banka uzmanları tarafından yatırımla ilgili olarak hazırlanan detaylı fizibilite raporu.

AYB, bu belgeleri inceledikten sonra kredi başvurusunda bulunan firmanın mevcut durumunu ve yatırım projesinin mali, iktisadi ve açılardan ele alarak inceler ve bunun sonucunda finansman kurumlarından onay alınarak yatırım finansmanına başlanır (www.deltur.cec.eu.int).

1.3. Mali Kaynak Kullanımında Tarihsel Süreç

Avrupa Birliği' nin Türkiye' ye yönelik mali desteği, Türkiye' nin 31 Mayıs 1959' da AET' ye ortak üyelik başvurusunun ardından 1963 yılında taraflar arasında imzalanan Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle başlamıştır.

AET, ortaklık anlaşması gereğince Türkiye ekonomisinin hızla kalkınmasını sağlamak ve Türkiye' nin "ortaklık ilişkisi" nden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini teşvik etmek amacıyla Türkiye' ye mali yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir (www.btso.org.tr).

Ankara Anlaşmasında, iki tarafı ekonomik ve ticari konularda yakınlaştırmak üzere taraflar arasında ileriye yönelik bir Gümrük Birliği kurulması öngörülmüştür. Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen süre içinde Topluluğun Türkiye' ye sağladığı mali yardımların yapısı ve kullanım şekli taraflar arasındaki ilişkiye paralel olarak gelişme ve değişme göstermiştir. AB' nin Türkiye' ye yönelik mali yardım mekanizmalarını değiştirmesinin sebebi ilk olarak, mali protokoller sisteminin zaman içinde proje temelinde kredi- hibe sistemine dönüşmesi, ikinci olarak Türkiye' nin 6 Mart 1995 yılında Ortaklık Konseyi kararı ile Gümrük Birliğine girmesi, üçüncü olarak Türkiye' nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde aday ülkeler kapsamına

alınması ve son olarak 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelere başlama kararının alınması olarak gösterilebilir.

AB' nin Türkiye' ye yönelik mali desteği üç şekilde olmaktadır; birincisi hibe nitelikli yardımlar, ikincisi Avrupa Yatırım Bankası kredileri, üçüncüsü ise topluluk programlarıdır.

Hibeler, Avrupa Birliği politikasının bir parçasını oluşturan bir hedefi gerçekleştirmek amacı taşıyan bir eylemi uygulamak için verilen ve ticari nitelikte olmayan mali desteklerdir (www.yalcıneli.com).

AB' nin hibe verirken takip ettiği ilkeler (www.yalcıneli.com):

- Programlama
- Şeffaflık
- Eşit muamele
- Bir harcamanın bir kaynaktan bir defa yapılması, değişik kaynaklardan mükerrer ödeme yapılmaması (non-cumulation)
- Harcamaların geriye dönük finanse edilmemesi
- Ortak finansman
- Kar amacı gütmeme
- Sağlam bir yönetim.

Hibeler, merkezi ve yerel idareler içerisinde yer alan çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına verilmekte olup bu yardımlar eğitim, sağlık, kültür gibi sosyal amaçlı projelerde kullandırılmaktadır. Bu yardımlarla insan hakları, hukuk devleti ilkesi, demokratik standartların yükseltilmesi gibi AB' nin öncelik verdiği konularla ilgili sivil toplum kuruluşları projeleri de desteklenmektedir (Bilici, 2004:92).

Kredi şeklinde verilen mali yardımlar AYB kredileri şeklinde olup hem kamu hem de özel sektör projelerine destek amacıyla kullandırılmaktadır (Süngü, 2004:99). AYB kredilerinin önemli bir kısmı ulaştırma, haberleşme, enerji, sanayinin geliştirilmesi ve çevrenin korunması gibi projelerin finansmanında kullandırılmaktadır.

Kredi şeklindeki yatırımların finansmanı AYB tarafından, hibelerinki ise AYB ve AB bütçesinden karşılanmaktadır.

Topluluk programları ise AB ülkeleri arasındaki işbirliğini teşvik ederek Avrupalılık bilincinin, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesini teşvik etmek, topluluk politikalarının ve mevzuatının uygulanmasını sağlamak amacıyla belli bir dönem için düzenlenen AB tarafından benimsenen, entegre edilmiş eylemlerdir.

AB-Türkiye mali ilişkileri tarihsel açıdan adaylık öncesi dönem ve katılım öncesi dönem olarak iki dönemde incelenecektir.

1.3.1. Adaylık Öncesi Dönem (1964-1999)

AB ile Türkiye arasındaki mali işbirliği 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başlamış olup 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi' nde ülkemizin AB' ye adaylığının teyit edilmesine kadar geçen süre içinde Türkiye' ye yönelik mali yardımlar mali protokoller, MEDA programı ve diğer mali yardımlar çerçevesinde olmuştur.

Ankara Anlaşmasının 1964 yılında yürürlüğe girmesiyle Gümrük Birliği Anlaşmasına kadar geçen süre içinde dört mali yardım protokolü düzenlenmiştir.

1964-1981 yılları arasında üç mali protokol ve bir ek protokol imzalanmıştır. Mali protokoller kapsamında alınan yardımlar hibelerden ve ağırlıklı olarak kredilerden oluşmakta olup, krediler AYB ve düşük faizli Topluluk kredilerinden oluşmaktadır (Karabacak, 2004:94).

1982-1986 dönemini kapsayan dördüncü mali protokol ise siyasi gerekçeler ve Yunanistan'ın engellemesi nedeniyle uygulanamamıştır. Söz konusu dönemde yapılan yardımların temel amacı, Türkiye' nin sosyal ve ekonomik kalkınmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Bu mali protokoller dışında 1980 yılında Türkiye' ye yönelik özellikle enerji, sağlık, çevre ve eğitim sektörlerinde yürütülecek toplam 11 proje için yardım paketi hazırlanmış ve bu çerçevede de hibe yapılmıştır (Polat, 2004:62).

Gümrük Birliği öncesi dönemde yapılan mali yardımlar Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo-1. Gümrük Birliği Öncesi Mali Yardımlar (1963-1995) (Milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
1.mali protokol	Kredi	1964 – 1969	175	175
2.mali protokol	Kredi	1971 – 1977	220	220
Tamamlayıcı protokol		1971 – 1977	47	47
3.mali protokol	Kredi	1979 – 1982	310	310
Özel Yardım Paketi	Hibe	1982 – 1986	75	75
4.mali protokol	Kredi: 225 Hibe: 375	1982 - 1986	600	Yunanistan' ın vetosu nedeniyle kullanılamadı
Körfez Savaşı	Kredi	1991	175	175
Özel Mali İşbirliği	Hibe	1993	3	3
Gümrük Birliği Öncesi Toplam			1.605	1.005

Kaynak: Süngü, 2004:100

*1 ECU= 1 EURO

Birinci Mali Protokol Döneminde (1964-1969), Türkiye' ye 175 milyon ECU tutarında düşük faizli topluluk kredisi sağlanmıştır. Bu kredinin 145.1 milyon ECU' su kamu projelerine, 29.9 milyon ECU' su ise özel sektör projelerine ayrılmıştır. Alınan bu kredilerle 11' i kamu, 33' ü özel sektöre yönelik toplam 44 projenin finansmanına katkıda bulunulmuş olup bu projelerin 7' si altyapı, 37' si ise sanayi projesidir (Karabacak, 2004:94).

İkinci Mali Protokol Döneminde (1971-1977), Türkiye' ye 195 milyon ECU' su topluluk bütçesinden 25 milyon ECU ise AYB öz kaynaklarından olmak üzere toplam 220 milyon ECU tutarında kredi verilmiş olup bu kredinin tamamı kullanılmıştır. AYB özkaynaklarından verilen 25 milyon ECU tutarındaki kredi, özel sektörün normal karlılıktaki projelerinde kullanılmıştır. Topluluk bütçesinden verilen 195 milyon ECU tutarındaki kredinin 175 milyon ECU' su kamu sektörü projeleri ve 20 milyon ECU' su özel sektör projeleri için ayrılmıştır (Karabacak, 2004:94). Bu dönemde üyelik statüsü kazanan İngiltere, İrlanda ve Danimarka' nın ikinci protokole katkı payı vermeleriyle tamamlayıcı protokol düzenlenmiş ve 47 milyon ECU' dan oluşan bu protokol 1986' da

yürürlüğe girmiştir (Gençkol, 2003:157). Tamamlayıcı protokol kapsamında verilen 47 milyon ECU tutarındaki kredi kamu projelerinde kullanılmıştır (Karabacak, 2004:94).

Üçüncü Mali Protokol Döneminde (1979-1982), ülkemize 310 milyon ECU tutarında kredi sağlanmış olup bu miktarın 220 milyon ECU' luk kısmı genel bütçe kaynaklarından uygun koşullu kredi, 90 milyon ECU' su ise AYB' nin piyasa kredilerinden oluşmaktadır (Karabacak, 2004:94).

Üçüncü mali protokol çerçevesinde genel bütçe kaynaklarından verilen kredi kamu yatırımlarına, AYB kaynaklarından verilen kredi ise özel sektör yatırımlarına ayrılmıştır (Bilici, 1997:132).

Dördüncü Mali Protokol (1982-1986), 600 milyon ECU tutarındaki bu mali yardım Yunanistan' ın vetosu nedeniyle hayata geçmemiştir (Gençkol, 2003:160).

Özel İşbirliği Fonu (1980), Türkiye' nin zor durumda olan ekonomisine yardım etmek amacıyla topluluk bütçesinden 75 milyon ECU hibe sağlanmıştır. Fonun 29 milyonluk kısmı 1980 yılındaki askeri müdahale nedeniyle askıya alınmış, 1987 yılında "Özel Eylem Programı" adı altında kullanılmaya başlanmış ve 1989 yılında ise projelendirme çalışmaları tamamlanarak projeler uygulanmaya konulmuştur (Gençkol, 2003:160-161). Türkiye ile topluluk arasında, Özel Eylem Programı kapsamında özellikle sağlık, mesleki eğitim ve eğitim alanlarındaki projelerin uygulanması için finansman anlaşmaları imzalanmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:88).

İdari İşbirliği Fonu adı altında ülkemize topluluk bütçesinden 1993-1995 yıllarında 2 kez 3 milyon ECU' luk yardım yapılmış olup bu yardımlar Jean Monnet bursları, gümrük görevlilerinin eğitimi, mini iş haftaları, AT ticaret politikası ve OTP konularında eğitim, sosyal konularda işbirliği projeleri ve mevzuat uyumu alanlarında kullanılmıştır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:88).

Ayrıca 90' lı yıllarda Türkiye' ye çeşitli program ve projeler için mali yardımlarda bulunulmuştur. Bunlar;

- Şap hastalığına karşı aşılama; Türkiye' nin batısında görülen şap hastalığının önüne geçmek amacıyla 230.000 Euro' luk yardım yapılmıştır.
- Sivil toplum kuruluşlarına yardım; 1993 yılından itibaren Türk Sivil Toplum kuruluşlarına insan hakları ve sivil toplumun geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin finansmanını için 500.000 Euro' luk yardım yapılmıştır (Polat, 2004:63).
- Uyuşturucuyla mücadele; 1996-1999 döneminde uyuşturucuyla mücadele faaliyetleri için toplam 760.000 Euro tutarında yardım yapılmıştır (Karabacak, 2004:96).
- AIDS' le mücadele yardımı; 1994-1998 döneminde Türkiye' ye AIDS ile mücadele kapsamında 682.000 Euro' luk yardım yapılmıştır (Polat, 2004:63).
- Nüfus politikası ve aile planlaması yardımı; ülkemize 1992-1998 döneminde nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetlerine yönelik olarak toplam 3.3 milyon Euro' luk yardım yapılmıştır (Karabacak, 2004:96).
- Çevre projeleri yardımı; Türkiye' ye 1992-1999 döneminde "Life-Üçüncü Ülkeler ve Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre" programları kapsamındaki projeler için 4.92 milyon Euro' luk mali yardım yapılmıştır (Polat, 2004:63).
- Körfez Savaşı yardımı; 1991 yılında Körfez Savaşından etkilenen ülkeler kapsamında Türkiye' ye 175 milyon Euro tutarında faizsiz kredi sağlanmıştır (Karabacak, 2004:96).

Tablo-2. Gümrük Birliği Dönemi Mali Yardımları (1996 -1999) (Milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	MaliYardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fiili Kullanım
Avrupa Akdeniz Süreci (MEDA I)	Hibe	1995 - 1999	376*	181,3
Bütçe Kaynaklı	Hibe	1996 – 2000	375	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılamadı
İdari İşbirliği	Hibe	1996 – 2000	3	3
Çeşitli Yardımlar (AIDS, uyuşturucuyla mücadele,çevre vs.)	Hibe	1992 – 1999	-	14
AYB	Kredi	1996 – 2000	750	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılamadı
Yenileştirilmiş Akdeniz Programı	Kredi (AYB)	1992 -1996	340	340
Avrupa Akdeniz Süreci	Kredi (AYB)	1997- 1999	205	205
Risk Sermayesi	Kredi (AYB)	1999	12	12
Makro Ekonomik Yardım	Kredi	Gecikmesi Halinde		200
Gümrük Birliği Toplam			2,061	755,3
*12 Milyon Euro Mayıs 200'den itibaren idari işbirliği programına tahsis edilmiştir.				

Kaynak: Süngü, 2004:10

6 Mart 1995 tarihli ortaklık konseyi toplantısı ile Türkiye-AB mali ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği Anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle, GB' nin Türkiye üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla AB bütçe kaynaklarından ve MEDA programından yardım yapılması kararlaştırılmıştır (Gençkol, 2003:162). Ortaklık Konseyi toplantısında açıklanan

topluluk deklarasyonunda Türk sanayi sektörünün rekabet gücünü arttırmak, Türkiye' nin AB ile altyapı bağlantısını geliştirmek ve Türkiye-AB ekonomileri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla mali yardımda bulunacağını belirtmiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:88).

Topluluğun tek taraflı deklarasyonu ile taahhüt edilen bu yardımlar miktar ve nitelik olarak yetersiz kalmıştır. Üstelik taahhüt edilen yardımların bir kısmı da gerçekleşmemiştir (Polat, 2004:64).

1/95 sayılı ortaklık konseyi kararı ile AB komisyonu, Türkiye' ye sağlanacak mali yardımları içeren "Mali işbirliği Deklarasyonu" yayınlamıştır. Bu deklarasyonda beş yardım kalemi mevcuttur.

Tablo 2' de Gümrük Birliği döneminde yapılan yardımlar ve Mali İşbirliği Deklarasyonunda yer alan beş yardım kalemi (Gümrük Birliği Özel Yardımı, Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamındaki Yardımlar, Özel AYB Kredileri, MEDA ve Makro Ekonomik Yardım) gösterilmiştir. Bu yardımların içeriğini ve kullanım biçimlerini kısaca ele alalım;

Gümrük Birliği Özel Yardımı (Bütçe Kaynaklı Hibe); Topluluğun bütçe kaynaklarından GB' nin yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıllık dönemde kullanılmak üzere 375 milyon Euro tutarındaki hibe niteliğindeki yardım AB Konseyinde oybirliği sağlanamadığı için onaylanamamıştır (Polat, 2004:64).

Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamındaki Yardımlar; 1980' lerin sonunda AB' nin mali protokoller sisteminden vazgeçip, proje bazında kredi-hibe sistemine geçilmesinin ardından topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (YAP) oluşturulmuştur. 1992-1996 döneminde YAP kapsamında, Akdeniz ülkeleriyle ekonomik diyaloğun güçlendirilmesi, ilgili ülkelerde yatırımların teşvik edilmesi, bu ülkelerin mallarının topluluk pazarına girişinin kolaylaştırılması, yatırımların büyük ölçeklerde gerçekleşmesi ve bu ülkelerin topluluğun gelişme süreci ile ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır (Süngü, 2004:100-101). YAP kapsamında Türkiye, AYB kredisi şeklindeki 339,5 milyon Euro' yu proje bazında kullanmıştır (Karabacak, 2004:95).

Özel AYB Kredileri; Topluluk bütçesinden karşılanan bu kredilerin amacı Türkiye' yi GB' nin doğuracağı rekabetçi ortama hazırlamaktır. Bu bağlamda 1996 yılından itibaren beş yıllık dönemi kapsayan 750 milyon Euro tutarında kredi sağlanması öngörülmüştür. Ancak bu yardım Yunanistan' ın vetosu nedeniyle kullanılamamıştır (Gençkol, 2003:165).

MEDA Programı; Bu program Avrupa-Akdeniz işbirliğinin uygulanmasındaki temel mali yardım mekanizması olup bu kapsamda yapılacak yardımlar hibe ve kredilerden oluşmaktadır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:90). MEDA programı 15 Temmuz 1996 tarihinde onaylanarak 1996 yılında sona eren Yenileştirilmiş Akdeniz Programı'nın yerine geçmiştir (Bilici, 1997:162). Türkiye' ye 1996-1999 döneminde MEDA I kapsamında 55 proje için yıllık ortalama 90 milyon Euro tutarında toplam 376 milyon Euro hibe nitelikli yardım yapılmıştır (Karabacak,2004:95). MEDA kapsamında sağlanan hibe yardımlarının kullanılmasında AB'nin bir çok prosedür engelleri çıkarması nedeniyle Türkiye' nin hazırlayıp AB' ye sunduğu 300 kadar proje bu hibelerden yararlanamamıştır (Gençkol, 2003:166).

Türkiye 1997-1999 döneminde Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (Euromed) kapsamında beş proje için 205 milyon Euro' luk AYB kredisi kullanmıştır (Karabacak, 2004:95).

Makro Ekonomik Yardım; Topluluk tarafından Türkiye' ye özel ihtiyaçlar için uluslararası mali kurumlarla birlikte ve kullanılabilir tüm mali kaynakları göz önüne alarak 200 milyon Euro tutarında mali yardım öngörülmüştür. Ancak 1995-1999 döneminde IMF ile herhangi bir ödemeler dengesi açığı olmadığı için bu yardım henüz kullanılmamıştır (Polat, 2004:64-65).

Mali işbirliği Deklarasyonunda yer alan bu beş yardım kaleminin dışında 1999 yılında "Risk Sermayesi" çerçevesinde Türkiye' deki özel sektöre 12 milyon Euro' luk AYB kredi sağlanmıştır.

1.3.2. Adaylık Dönemi (1999-2006)

Avrupa Birliği' nin Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirdiği Helsinki zirvesinde Türkiye' nin tam üyeliğe adaylığının kabul edilmesiyle Türkiye-AB arasında katılım öncesi mali işbirliği başlamıştır ve Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir sürece girilmiştir.

Helsinki Zirvesi' nde ülkemizin adaylık statüsü kazanmasıyla mevcut Akdeniz İşbirliği programlarına ilave yeni kaynakların tahsis edilmesi gündeme gelmiştir. Ancak Türkiye diğer aday ülkelerin faydalandığı PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından yararlanmayı beklerken AB söz konusu programların bütçelerinin kesinleştiğini ve değiştirilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Adaylık döneminde Türkiye MEDA II programından, deprem yardımlarından ve Katılım stratejisi yardımlarından yararlanacaktır (Gençkol, 2003:172).

17 Aralık 2001 tarihinde AB tarafından kabul edilen "Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Dair Çerçeve Tüzük" ile ülkemize yapılan yardımlar tek bir bütçe altında toplanmıştır. Bu bağlamda AB mali yardımlarının yapısı ve öncelikleri değişmiştir. Ayrıca Türkiye' ye sağlanan mali yardımların kullanımı için Merkezi Olmayan Yapılanma (DIS) oluşturulmuştur (http://www.tmmb.org.tr). Aralık 2002' de yapılan Kopenhag Zirvesi' nde Türkiye' ye yönelik mali yardımların arttırılması kararlaştırılmıştır (http ://www.bursab.org.tr).

Tablo-3. Adaylık Sürecinde AB' den Sağlanacak Mali Yardımlar (1999-2006, Milyon Euro)

Adaylık Sürecinde Sağlanacak Mali Yardımlar	Dönem	Taahhüt			Açıklama
		Hibe	Kredi (AYB)	Toplam	
-MEDA II	2000-2006	890		890	2000 yılı için 176 milyon ve 2001 yılı içinse 167 milyon Euro projelere tahsis edilmiş ve kullanıma başlanmıştır.
-Gümrük Birliğini Güçlendirme için Avrupa Stratejisi	2000-2002	15		15	13 milyon Euro'su Türk sanayinde kalitenin arttırılması projesine, 2 milyon Euro' su ise GAP Bölgesel Gelişimi projesine tahsis edilmiştir.
-Ekonomik Sosyal Kalkınma için Avrupa Stratejisi	2000-2002	135		135	45 milyon Euro GAP bölgesel gelişimi projesine tahsis edilmiştir.
Euromed	2000-2006	-	1.470	1.470	Kredi proje bazında kullanılmaya başlanmıştır.
-AYB Yeni Kredi Paketi	2001-2003	-	450	450	Paketin 90 milyon Euro' luk kısmı kullanılmıştır.
-Katılım Öncesi Kolaylığı Fonu	2000-2003				Proje görüşmeleri devam etmektedir.
-Euro-Med Ortaklık Kredi Kolaylığı	2001-2006				Proje görüşmeleri devam etmektedir.
-Deprem Yardımları					
(i)Acil Yardım	1999	30	-	30	Tamamı kullanılmıştır.

Tablo-3' ün devamı

(ii)Deprem Sonrası rehabilitasyon	1999	1	-	1	Tamamı kullanılmıştır.	
(iii)İnsani Yardım(ECHO)	1999	4	-	4	Tamamı kullanılmıştır.	
(iv)Türkiye Deprem rehabilitasyon ve Yeniden İmar Yardımı (TERRA)	2000		600	600	Kredinin kullanılmasına devam edilmektedir.	
(v)Akdeniz Ülkelerinde Rehabilitasyon	2000	20		20	Yardımın kullanılmasına devam edilmektedir.	
Toplam		1.095	2.520	3. 615		

Kaynak:Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:92

Tablo 3' te adaylık döneminde Türkiye' ye yapılan mali yardımlar gösterilmiş olup bu yardımlar;

MEDA II; Bu program kapsamındaki hibe yardımları bütçe kaynaklı olup AB komisyonu tarafından idare edilmektedir. 2000-2006 dönemi için yıllık 127 milyon Euro olmak üzere toplam 889 milyon Euro tutarında bir yardım öngörülmüştür (Polat, 2004:66)

Euromed II; AYB kaynaklı bir kredi programı olan Euromed programının ikincisi kapsamında Akdeniz ülkelerine 6.425 milyon Euro tutarında bir bütçe ayrılmış olup 2000-2006 döneminde Türkiye, bu bütçeden yılda 210 milyon Euro olmak üzere toplam 1.470 milyon Euro tutarında yararlanması beklenmektedir (Gençkol, 2003:179)

Türkiye İçin Avrupa Stratejisi; Katılım öncesi yardım şeklinde adlandırılan bu yardım türü ile aday ülkenin müzakerelere hazırlanmasına yardımcı olmak için topluluk müktesabatına uyumuna yardımcı olmak amaçlanmaktadır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:94). Türkiye İçin Avrupa Stratejisi' ni mali yönden desteklemek için iki ayrı tüzük ile 150 milyon Euro tutarında hibe öngörülmüştür. İlk tüzük 10 Nisan 2000' de kabul

edilmiştir ve bu tüzükle 2000-2002 dönemi için 15 milyon Euro tutarında bir yardım öngörülmüştür. İkinci tüzük ise 28 Aralık 2000' de kabul edilmiş olup üç yıllık bir süre için 135 milyon Euro Tutarında bir yardım öngörülmüştür (Polat, 2004:66).

Özel Eylem Programı; 2001 yılında Gümrük Birliği' ni güçlendiren yatırım projelerine destek olmak üzere 2001-2004 dönemi için AYB kaynaklı 450 milyon Euro tutarında bir kredi öngörülmüştür (Gençkol, 2003:180).

Deprem Yardımları; 1999 depreminden sonra acil yardım olarak Avrupa Komisyonu İnsani Yardım Ofisi, ülkemize 30 milyon Euro tutarında bir yardım yapmıştır. Ayrıca deprem yaralarının sarılmasına yardım etmek üzere Aralık 2000' de 20 milyon Euro' luk bir yardım daha yapmıştır (Gençkol, 2003:178).

TERRA; Türkiye' ye deprem yardımları kapsamında 600 milyon Euro tutarında AYB kredisi verilmiş olup bunun 150 milyon Euro' luk kısmı KOBİ' lere ayrılmıştır (Gençkol, 2003:179).

AB komisyonu Türkiye'ye yönelik hibe yardımlarının 2004-2006 döneminde arttırılmasını benimsemiştir ve "Üyelik Öncesi Harcamalar" adı altında verilecek bu yardımlar 2004 yılı için 250 milyon Euro, 2005 yılı için 300 milyon Euro ve 2006 yılı için 500 milyon Euro olmak üzere toplam 1.050 milyon Euro hibe önermiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:94).

AYB' nin Türkiye' ye Sağladığı Kredi Olanakları;

Küresel krediler kapsamındaki AYB fonları, Türkiye' de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Türkiye Vakıflar Bankası (Vakıfbank), Türkiye Kalkınma Bankası (TKB), Türkiye Halk Bankası ve T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla sanayi, hizmet ve turizm sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli özel sektör projelerine destek olmaktadır.

TSKB aracılığıyla verilen krediler (www.ris-mersin.info):

- AYB Kredisi

-İmalat Sanayi

-Tarıma Dayalı Sanayi

-Turizm

-Hizmet sektörü

- AYB Çevre Kredisi

-Endüstriyel Kirliliği Azaltmaya Yönelik Yatırımların Finansmanı

- Küçük İşletmeler Aracılık Kredisi

-İmalat Sanayi

-Turizm

-Hizmet Sektörü

AYB, bugüne kadar Türkiye' de aralarında otomotiv sektörünü de ilgilendiren iki doğrudan yabancı yatırım projesinde bulunduğu projelere 2,5 milyar Euro' luk destek sağlamıştır. AYB, 2000-2003 döneminde Türkiye ve diğer aday ülkelerin altyapılarını AB standartlarına uyumlu hale getirmek, rekabet gücünü artırmak, taşımacılık, enerji, telekominikasyon ve çevre konularında trans-Avrupa şebekelerinin aday ülkeleri kapsayacak şekilde genişletilmesi amacıyla 8,5 milyar Euro tutarında bir bütçe ayırmış olup Türkiye' ye bu bütçeden yıllık 200-300 milyon Euro tutarında bir kaynak ayrılmıştır. Türkiye' de son dönemde kullandırılan kredilerde %4,5-%7 oranında faiz uygulanmakta olup kullandırılan kredilerin vadesi ise genellikle 7 yıldır (www.ris-mersin.info).

2000-2006 döneminde AYB' nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımlar Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo-4. 2000-2006 Döneminde AYB' nin Türkiye' ye Sağladığı Mali Yardımlar

BÜTÇE	MİKTAR (Milyon Euro)	KREDİ
AYB'NİN YENİ KREDİ MEKANİZMASI	450	Komisyon 3 yıllık bir dönemde Gümrük Birliğinin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi için € 450 milyonluk bir kredi paketi önerdi. Teklif, Aralık 2000'de onaylandı.
AYB'NİN KATILIM ÖNCESİ OLANAKLARI	8.5	Türkiye'nin (proje tekliflerinin niteliğine göre) bütün aday ülkeleri kapsayan 3.5 yıl için 8.5 milyar Euro toplamındaki AYB katılım öncesi krediler fırsatından yararlanması mümkün olacaktır.

*http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00054.asp

1.3.3. 2007 ve Sonrası Dönem

AB, 2007-2013 dönemi için PHARE; ISPA, SAPARD, CARDS ve Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım programlarını IPA (Instrument Pre-Accesion) adı altında toplamıştır. IPA Türkiye, Hırvatistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan-Karadağ ve Makedonya' yı kapsamakta olup toplam bütçesinin tahmini olarak 11.4 milyar Euro olduğu öne sürülmektedir (www.dtm.gov.tr). 2007-2009 dönemi için ülkemize 1.602 milyar Euro tahsis edilmiş olup bu yardımların demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığının istikrarına yönelik projelerin yanı sıra Türkiye- AB sivil toplum diyoloğunun teşvik edilmesine yönelik projelere odaklı olacağı belirtilmiştir (www.dtm.gov.tr). IPA, Avrupa Komisyonu' nun önceki genişlemelerden edindiği tecrübeler ve aday ve muhtemel aday ülkelerin ihtiyaçlarından yola çıkarak oluşturulmuş olup genel amacı dış yardım ve iç politika arasında köprü görevi görmektir. AB' nin IPA' yı Türkiye' de uygulamasındaki amaç ülkemizi ekonomik, politik ve sosyal reformlar dahil olmak üzere Türkiye' yi adaylık teklifinde desteklemek ve ülkemizi yapısal fonların yönetimine hazırlamaktır (www.dtm.gov.tr).

IPA' nın mali yardım bileşenleri;

Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma; Bu bileşen mevcut PHARE programının sınır ötesi işbirliği ve ekonomik ve sosyal uyum hariç kalan kısmına tekabül etmekte olup bu bileşen kapsamında PHARE programında olduğu gibi

kurumsal yapılanma ve müktesabat uyuma yönelik yatırımın yanı sıra Topluluk Programlarına katılıma yönelik faaliyetler de finanse edilebilecektir.

Bu bileşenle ayrıca AB ve Türkiye' de sivil toplum arasındaki ilişki ve karşılıklı deneyim değişimini güçlendirmeyi amaçlayan sivil toplum diyoluğu eylemlerini finanse etmeyi amaçlamaktadır (www,avrupa.info.tr).

Geçiş dönemi desteği ve kurumsal yapılanma kapsamındaki AB Fonları geniş oranda aşağıdaki gibi paylaştırılacaktır (www.avupa.info.tr);

- Kopenhag siyasi kriterlerin ele alınması: %20-30
- Müktesabatın Aktarımı ve Uygulanması: %35-55
- AB-Türkiye sivil toplum diyoğunun desteklenmesi: %20-30

Sınır Ötesi ve Bölgesel İşbirliği; Bu bileşen mevcut PHARE programının sınır ötesi işbirliği kısmına tekabül etmektedir. Sınır ötesi ve bölgesel işbirliği kapsamında kurumsal yapılanma ve yatırım faaliyetleri finanse edilebilecektir.

Bu bileşenin amacı; hem dış yardım hem de ekonomik ve sosyal uyum hedeflerini birleştiren ortak yerel ve bölgesel girişimler aracılığıyla ülkeler arsında sınır bölgelerdeki işbirliğini güçlendirerek iyi komşuluk desteklenecektir. Bu bağlamda sınır alanlarında sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesine, çevre, doğal ve kültürel miras, kamu sağlığı, organize suçların incelenmesi ve mücadelesi, verimli ve güvenli sınırların sağlanmasına, sınır ülkelerden yerel aktörleri kapsayan ortak ölçekli eylemlerin desteklenmesine odaklanılacaktır (www.avrupa.info.tr).

Bölgesel Kalkınma, Bu bileşen büyük oranda yapısal yapısal fonlar kapsamındaki Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) ve uyum fonu uygulamaları ile örtüşmektedir (www.forigntrade.gov.tr).

Bölgesel kalkınma kapsamında desteklenen sektörler (www.forigntrade.gov.tr);

- Sürdürülebilir ulaşım altyapısı
- Çevre altyapısı
- Enerji

- Eğitim yatırımı
- Sağlık yatırımı
- Belli anahtar sektörlere ilişkin KOBİ destekçi

Bu bileşen özellikle Trans Avrupa ağlarının yanı sıra ulusal ağların birbirleriyle bağlantısı, birlikte işlerliği ve çeşitliliği dahil ulaştırma altyapısını destekleyecektir (www.avrupa.info.tr).

İnsan Kaynaklarını Geliştirme; Büyük oranda mevcut PHARE programının ekonomik ve sosyal uyum bünyesindeki insan kaynaklarını geliştirme kısmında olduğu gibi ASF' ye tekabül etmekte olup bu bileşenle istihdamın ve istihdam kalitesinin artırılması, sosyal dışlanmayla mücadele ve mesleki eğitimin artırılması amaçlanmaktadır (www.forigntrade.gov.tr).

İnsan kaynakların geliştirilmesi kapsamındaki fonlar aşağıdaki gibi tahsis edilecektir;

- İstihdam : %40-50
- Eğitim ve öğretim: %30-40
- Sosyal Katılım: %25-30

Kırsal Kalkınma: Bu bileşenle aday ülkelerin üyelik sonrası kullanılacak kırsal kalkınma programlarına hazırlanması hedeflenmektedir. Ancak söz konusu bileşen ile AB'nin mevcut kırsal kalkınmanın desteklenmesine ilişkin Konsey tüzüğü kapsamındaki bazı faaliyetlerin benzerleri finanse edilecektir (www.forigntrade.gov.tr).

Bu bileşenle tarımsal işletmelere destek, tarımsal mamullerin işlenmesi ve pazarlanması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve üretici birliklerine teknik destek sağlanması, tarımsal sektörün hedefe yönelik yatırımlarla modernleştirilmesi amaçlanmaktadır (www.avrupa.info.tr).

Kırsal kalkınma kapsamındaki fonlar aşağıdaki gibi tahsis edilecektir;

- Tarımsal sektörün uygulanması; minimum %50
- Kırsal alanların kalkınması; minimum %20

Tablo 5' te 2007-2010 döneminde Türkiye' ye ayrılması muhtemel mali yardım miktarları verilmiştir.

Tablo-5. 2007-2010 Döneminde Türkiye' ye Ayrılması Muhtemel Mali Yardım Miktarları (Milyon Euro)

Bileşen	2007	2008	2009	2010
Kurumsal Kapasite Gelişimi	252.2	250.2	233.2	211.3
Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği	6.6	8.8	9.4	9.6
Bölgesel Kalkınma	167.5	173.8	182.7	238.1
İnsan Kaynakları	50.2	52.9	55.6	63.4
Kırsal Kalkınma	20.7	53.0	85.5	131.3
TOPLAM	497.2	538.7	566.4	653.7

Kaynak: www.dtm.gov.tr

1.4. Mali İşbirliği Sürecinde Türkiye' deki Yapılanma

Türkiye' nin Helsinki Zirvesi' nde adaylığının tescil edilmesiyle katılım öncesi süreç başlamıştır ve bu yeni dönemde AB mali yardımlarını etkin bir şekilde kullanabilmesi için AB, 2001 yılından itibaren ülkemizde "Merkezi Olmayan Yapılanma" nın oluşturulmasını talep etmiştir. Diğer aday ülkelerde de uygulanan bu yapı AB komisyonu tarafından 8 Ekim 2003 tarihinde onaylanmıştır. Bu yapılanma ile AB' den finanse edilen projelerin yönetimi AB Komisyonundan ülkemizin insiyatifine geçmiştir.

Türkiye' nin diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmayı oluşturması şu açılardan önemlidir: Aynı terminolojinin kullanılması yürütülecek ortak projelerin başarısı açısından önem taşımaktadır. Ayrıca topluluk fonlarının kullanımı açısından aday ülkeleri tam üyeliğe hazırlaması açısından önemlidir (www.dtm.gov.tr).

Merkezi olmayan yapılanma ile AB mali yardımlarının yönetimi ve sorumluluğu Türkiye' ye geçmiştir. Bu bağlamda ülkemiz de yılda iki kez AB' ye rapor sunmaktadır.

Merkezi Olmayan Yapılanma; Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Mali İşbirliği Komitesi, Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Ortak İzleme Komitesi ve Merkezi Finans ve İhale Birimi olmak üzere beş birimden oluşmaktadır.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü; Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü görevi AB ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısına verilmiştir. Görevi;

- AB ile mali işbirliğinin koordinasyonunu sağlamak,
- Projelerin KOB ve Ulusal program öncelikleri çerçevesinde yönlendirilmesini, seçilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak,
- AB programlarının izlenmesini ve değerlendirilmesi,
- Ulusal Yetkilendirme görevlisi ve ilgili Bakanlıklar ile bağlantılı olarak yıllık finansman protokollerini hazırlamak ve koordine etmek.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü' nün sekretarya hizmetlerini AB Genel Sekreterliği (ABGS) yapmaktadır.

Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi; Ulusal fon, mali yardım aktarımını sağlayan ve muhasebesini tutan birim olup bu görevi Hazine Müsteşarlığı üstlenmiştir. Ulusal yetkilendirme görevlisi ulusal fonu yönetir. Ulusal yetkilendirme görevlisi ekonomiden sorumlu Devlet bakanıdır (Odabaşı, 2004:23). Görevi;

- AB Komisyonundan mali kaynakları transfer etmek ve fonları yönetmek,
- AB mali yardımları için mali rapor sistemi oluşturmak,
- Fonları, finansman zaptında ve finansman anlaşmasında belirtilen usule uygun olarak Merkezi Finans ve İhale Birimine transfer etmek.

Merkezi Finans ve İhale Birimi; Merkezi Finans ve İhale Birimi başkanı program yetkilendirme görevlisidir. Görevi;

- Proje kapsamında ihale açılması ve sonuçlandırılması,
- Projelerin uygulanması,
- Uygun bir raporlama sisteminin hazırlanması.

Mali İşbirliği Komitesi; Mali İşbirliği Komitesi, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı ve ABGS temsilcilerinden oluşmakta olup sekretarya hizmetleri ABGS tarafından yürütülür. Görevi;

- Mali İşbirliği çerçevesinde yürütülen çalışmalar arasında koordinasyon sağlamak,
- Mali kaynakların kullanımında öncelikleri saptamak ve bu öncelikler kapsamında yıllık program hazırlamak,
- Mali kaynakların bu öncelikler doğrultusunda dağıtımını sağlamak.

Ortak İzleme Komitesi; Ortak İzleme Komitesi, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Mali İşbirliği Komitesi ve AB Komisyonu temsilcilerinden oluşur. Görevi;

- AB programlarının gözden geçirilmesi
- Finansman protokollerinde yer alan hedeflerin gerçekleşmesinin gözden geçirilmesi.

1.5. Mali Yardımların Diğer Aday Ülkelerle Karşılaştırılması

AB bütçesinin %90 üzerindeki kısmı üye olmayan ülkelere yönelik olup AB' nin üye ülkelere yönelik mali yardımları tarımsal ve yapısal harcamalar şeklindedir. Üye ülkeler, tarımsal harcamalar kapsamında Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu' ndan, yapısal harcamalar kapsamında ise Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Balıkçılık Yönverme Fonu ve Uyum Fonu' ndan yararlanmaktadırlar.

AB bütçesinin %5-8 civarındaki kısmı ise üye olmayan ülkelere yöneliktir. Bu orana Avrupa Kalkınma Fonu (AKF) kaynaklarını da ilave edersek oran %7-10' a yükselmektedir (Bilici, 2004:77). AB bütçe harcama kalemleri içerisinde yer alan dış faaliyetlere yönelik harcamalar kapsamında Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkelerine, Bağımsız Devletler Topluluğuna (BDT), Asya ve Latin Amerika Ülkelerine, Akdeniz Ülkelerine ve katılım öncesi yardımlar kapsamında Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ)' ne mali yardımda bulunmaktadır.

AYB kredilerinin ise %85-90 civarındaki kısmı üye ülkelere yönelik iken %7-12 civarındaki kısmı ise üçüncü ülkelere yöneliktir (Bilici, 2004:77).

AB-Türkiye mali işbirliği 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başlamıştır. AB-Türkiye ilişkilerinde 1996 yılında yürürlüğe giren GB Anlaşması, 1999 Helsinki Zirvesi' nde ülkemizin aday ülkeler kapsamına alınması ve son olarak 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlama kararı alınması gibi önemli dönüm noktaları olmuştur. 1999 yılında Helsinki Zirvesi' nde ülkemizin AB'ye adaylığının teyit edilmesine kadar geçen süre içinde ülkemize yönelik mali yardımlar mali protokoller ve MEDA programı kapsamında iken Helsinki Zirvesi' nden sonra mali yardımlar, katılım öncesi mali yardımlar kapsamında olmuştur.

1964-1995 döneminde ülkemiz ile 3. Mali Protokol imzalanmış olup 4. mali protokol ise hayata geçmemiştir.

Bu dönemde Türkiye' ye 752 milyon ECU kredi ve 78 milyon ECU hibe olmak üzere toplam 830 milyon ECU kaynak aktarılmış olup ve yine bu dönemde Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye ve Tunus'a hibe, kredi ve risk sermayesi olmak üzere toplam 7492 milyon ECU' luk kaynak aktarılmıştır (Gençkol, 2003:186-187).

Tablo-6. Protokol Döneminde Yardım Oranları

	Bütçe		AYB	Toplam
	Hibe	Risk sermayesi	Kredi	
Cezayir	6.9	13.0	11.4	10.3
Mısır	25.0	20.7	14.3	17.6
İsrail	0.0	0.0	3.8	2.6
Ürdün	5.1	3.4	3.5	4.0
Lübnan	2.6	2.3	2.7	2.7
Fas	19.2	30.9	9.2	13.1
Suriye	5.1	5.0	5.8	5.5
Tunus	10.5	19.1	7.5	8.9
Türkiye	3.4	0.0	13.4	10.0

Kaynak:Gençkol, 2003:187

Tablo 6' da protokol döneminde Akdeniz Ülkelerine verilen toplam yardım miktarı görülmektedir. Buna göre hibe olarak en fazla yardımı alan üç ülke sırasıyla yüzde 25.0 ile Mısır, yüzde 19.2 ile Fas, yüzde 10.5 ile Tunus' tur. Türkiye ise bu üç ülkenin çok altında bir oranda yüzde 3.4 oranında hibe almıştır. Risk sermayesi olarak en fazla yardımı alan ilk üç ülke sırasıyla yüzde 30.9 ile Fas, yüzde 20.7 ile Mısır ve yüzde 19.1 ile Tunus' tur. Türkiye ise bu dönemde bu yardımı almamıştır. Kredi olarak en fazla yardımı alan ilk üç ülke ise,yüzde 14.3 ile Mısır, yüzde 13.4 ile Türkiye ve yüzde 11.4 ile Cezayir' dir. Bu dönemde toplam olarak en fazla yardımı sırasıyla yüzde 17.6 ile Mısır, yüzde 13.1 ile Fas, yüzde 10.3 ile Cezayir ve yüzde 10.0 ile Türkiye almıştır.

Tablo-7. Avrupa Birliğinin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları (Milyon Euro)

Ülke	Dönemi	Hibe	Kredi	Toplam
AKPÜ	1964-1999	33.375	6.012	39.587
	2000-2006	13.500	1.700	15.200
	Genel Toplam:	47.075	7.712	54.787
MEDAÜ	1999-2003	20.980	17.000	37.980
MEDAÜ 10	2004-2006	37.567	-	37.567
AKDENİZ (TÜRKİYE)	1995-1999	4.341	-	4.314
	2000-2006	5.350	7.400	12.750
	Genel Toplam:	9.664	7.400	17.064
BDT	1991-1999	4.220	-	4.220
ASYA	1976-1991	3.200	-	3.200
	1996-2000	500	-	500
LATİN AMERİKA	1996-2000	1.076	-	1.076

Kaynak: Süngü, 2004:107

Tablo 7' de AB' nin üçüncü ülkelere yönelik mali yardımları gösterilmiştir. Buna göre Akdeniz ülkelerine 1995-2006 yılları arasında hibe ve kredi olmak üzere toplam 17.064 milyon Euro kaynak aktarılmıştır. MDAÜ' ne ise toplam 75.547 milyon Euro'luk kaynak aktarılmıştır. Bu bağlamda ülkemizin almış olduğu yardımlarla kıyasladığımızda ülkemizin almış olduğu mali yardımların çok düşük olduğu görülmektedir (Süngü, 2004:107).

Tablo-8. 1990-2006 Döneminde Avrupa Toplulukları Genel Bütçesi' nden Genişlemeye Ayrılan Hibe Nitelikli Mali Yardımlar (Milyon Euro-Türkiye Hariç)

Katılım öncesi harcamalar				
	1990-1999	2000-2003	2004-2006 (Romanya ve Bulgaristan)	Toplam (2000 Fiyatları)
	10 merkezi ve doğu Avrupa ülkesi için (Çek Cumh., Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Romanya, Bulgaristan)			
PHARE	6.767	6.240	4.680	17.687
ISPA	-	4.160	3.120	7.280
SAPARD	-	2.800	1.560	4.360
Ara Toplam I	6.767	13.200	9.360	29.327
Yıllık Ortalama Mali Yardım Oranı	677	3.300	3.120	1.833

Tablo-9. AB' ye Üye Olan 10 Ülke için Katılım Sonrası Harcamalar

(Çek Cumh., Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovekya, Güney Kıbrıs,Malta)

Tarım harcamaları	9.791
Yapısal harcamalar	21.847
İç politikalar	4.148
İdari harcamalar	1.673
Alt ToplamII	37.459
Yıllık Ortalama Mali Yardım	12.486
	1990-2006
Toplam Mali Yardım (I+II)	66.7
Yıllık Ortamla Mali Yardım	4.174

Kaynak: Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:99

Tablo 8 ve 9' da 1990-2006 döneminde Avrupa Toplulukları genel bütçesinde genişlemeye ayrılmış hibe nitelikli mali yardımlar gösterilmiştir. Buna göre, 1996-2006 döneminde 10 MDAÜ' ye PHARE, ISPA ve SAPARD programı kapsamında 29,327 milyon Euro aktarılmıştır. 2004 yılında AB'ye üye olan bu 10 MDAÜ' ye ve 2007 yılında üye olan Romanya ve Bulgaristan' a 1990-2006 döneminde toplam 66.786 milyar Euro Topluluk yardımı ayrılmıştır.

Tablo-10. 1964-2004 Döneminde Türkiye' ye Sağlanan Hibe Nitelikli Mali Yardımlar

Türkiye' ye sağlanan hibe nitelikli yardım başlığı veya konusu	Toplam miktar
(1964-1999)	
MEDAI (1996-1999)	376
Deprem Yardımları	55
Özel Yardım Paketi (1980'de Türkiye' deki güç şartlar göz önüne alınarak)	75
İdari İşbirliği önlemleri (1993 ve 1995'te 3'er milyon Euro)	9
Türk Sivil Toplum Kuruluşları, insan hakları ve sivil toplumun geliştirilmesine yönelik faaliyetler (1993' ten başlayarak yılda ortalama 500 bin Euro)	4,5
Uyuşturucu ile mücadele faaliyetleri (1996-1999)	0,76
Nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetleri (1992-1998)	3,3
"Life- Üçüncü Ülkeler" ve Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre" Programları kapsamında desteklenen çevre projeleri(1992-1999)	4,92
HIV/AIDS ile mücadele kapsamındaki girişimler (1994-1998)	0,68
Türkiye' de Şap Hastalığının önlenmesi	0,23
Toplam I	526,39
(2000-2004)	
2000 yılı için (MEDA II + Gümrük Birliği'nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Stratejisi + Akdeniz Ülkelerine Rehabilitasyon Programı)	209
2001 yılı için(MEDA II + Gümrük Birliği'nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Strstejisi + Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi İçin Avrupa Stratejisi	214
2002 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	

Tablo-10' un devamı

2003 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	126
2003 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	144
2004 yılı katılım öncesi mali işbirliği programı	237,5
Toplam II	930,5
Toplam I+II	1456,89

Kaynak: Karabacak, 2004:102

Tablo 10' da Türkiye' nin Ankara Anlaşması' nın yürürlüğe girdiği 1964 yılından 2004 yılına kadar aldığı hibe nitelikli yardımlar gösterilmiştir. Buna göre Türkiye 1964-2004 döneminde toplam 1.456 milyar Euro' luk hibe nitelikli yardım almıştır. 1990-2006 döneminde MDAÜ' ne ayrılan mali yardımların yıllık ortalaması 1.8 milyar Euro' dur. MDAÜ, PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından yararlanırken Türkiye Helsinki Zirvesi' nde adaylık statüsü elde edip diğer aday ülkelerin yararlandığı mali yardımlardan eşit olarak yararlanma hakkı elde etmiş olmasına rağmen PHARE, ISPA ve SAPARD programlarına dahil edilmemiştir.

Adaylık öncesi dönemde ülkemizin aldığı hibe nitelikli yardımlar kişi başına 1 Euro iken bu miktar Polanya' da 9, Macaristan' da 12, Romanya' da 10, Bulgaristan' da ise 15 Euro' dur. Adaylık döneminde ise ülkemize yönelik hibe nitelikli yardımlar kişi başına 3.8 Euro iken diğer aday ülkelerde kişi başına 10 Euro' nun üzereindedir (Karabacak, 2004:103). 40 yıl boyunca ülkemize sağlanan hibe nitelikli toplam mali yardımların yarısından fazlası 1999 Helsinki Zirvesi'nde adaylık statüsü elde etmemizden sonra gerçekleşmiştir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:100).

Türkiye' ye 2000-2006 döneminde hibe olarak MEDA kapsamında 890 milyon Euro ve Avrupa Stratejisi kapsamında 150 milyon Euro olmak üzere toplam 1040 milyon Euro ayrılması öngörülmüşken diğer aday ülkelere 2000-2006 döneminde hibe olarak PHARE, ISPA ve SAPARD programları kapsamında toplam 21840 milyon Euro kaynak ayrılmıştır (Gençkol, 2003:193-194).

Başka bir örnek ise; MDAÜ 2000 yılında kişi başına toplam 54 Euro hibe ve kredi almışlardır. Türkiye ise aynı yılda kişi başına toplam 11.5 Euro hibe ve kredi almıştır (Gençkol, 2003:195).

Tablo-11. 1990-2002 Döneminde Avrupa Yatırım Bankası' ndan Genişlemeye Ayrılmış Krediler

	1990-1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1999-2002*
Estonya	93	20	-	25	42	35	-	215
Letonya	31	20	44	98	10	5	-	208
Litvanya	201	7	40	84	110	55	-	397
Polonya	1406	355	715	347	941	1.144	-	4.908
Çek Cumhuriyeti	917	540	270	270	385	390	155	2.927
Slovakya	352	262	51	270	242	79	-	1.256
Macaristan	872	35	375	170	240	483	-	2.175
Romanya	808	142	435	395	853	40	333	3.006
Slovenya	150	45	140	375	65	223	-	998
Bulgaristan	266	60	225	128	160	130	-	969
TOPLAM	5.096	1.486	2.295	2.162	2.948	2.584	488	17.059
GKRY	-	55	80	200	-	50	-	385
Malta	-	3	-	-		25	-	28
TOPLAM:	5.096	1.544	2.375	2.362	2.948	2.659	488	17.472
Türkiye	340	95	32	90	575	370	90	1.592
GENEL TOPLAM:	5.446	1.639	2.407	2.452	3.523	3.029	578	19.064

Kaynak:Karabacak, 2004:104

*1 Haziran 2002 tarihi itibariyle

Tablo 11' de 1990-2002 döneminde AYB' den genişlemeye ayrılmış krediler gösterilmiştir.

Buna göre, Türkiye 1990-2002 döneminde toplam 1.592 milyon Euro kredi almıştır. Bu rakama 1964 yılından 1990 yılına kadar verilen toplam 752 milyon Euro' yu eklediğimizde 1964-2002 döneminde ülkemize toplam 2.344 milyon Euro sağlandığını görmekteyiz (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005:101).1990-2002 döneminde Polanya 4.908, Romanya 3.006, Çek Cumhuriyeti 2.927 milyon Euro kredi almışlardır.

Bu bağlamda ülkemizin 38 yılda aldığı kredi miktarının bu üç ülkenin 12 yılda aldığı kredi miktarının çok gerisinde kaldığı görülmektedir.

2000 yılında MDAÜ kişi başına toplam 28 Euro kredi almıştır ancak ülkemiz aynı yılda kişi başına 8.8 Euro almıştır (Gençkol, 2003:195).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE' NİN AB FONLARINDAN YARARLANABİLECEĞİ ALANLAR VE FON KULLANIMINA YÖNELİK ÇABALAR

Topluluk programları, çeşitli alanlardaki topluluk politikalarının AB' ye üye ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik etmek amacıyla, belirli bir dönem için düzenlenen, AB tarafından benimsenen ve entegre edilen eylemlerdir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

AB, topluluk programları ile üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirerek Avrupalılık bilincini, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesini desteklemeyi, topluluk politikalarının ve mevzuatının uygulanmasını ve birliğin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler yaratılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır (www.ikv.org.tr).

Topluluk programlarının başlangıcı 1970' li yıllara dayanmaktadır. AB, birliğin genişlemesine bağlı olarak topluluk programların aday ülkelerin katılımına açılması yönündeki ilk adım 1993 Kopenhag Zirvesi'nde topluluk programlarına AB ile ortaklık anlaşması bulunan Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri' nin (MDAÜ) katılımına ilişkin siyasi iradenin ortaya koyulmasıyla atılmıştır. 1997 Lüksemburg Zirvesi' nde on MDAÜ ile Güney Kıbrıs' a adaylık statüsü tanınmasıyla bazı topluluk program ve ajanslarının söz konusu ülkelerinin katılımına açık olduğu belirtilmiştir (www.ikv.gov.tr).

2002 yılı itibariyle aşağıdaki AB programları aday ülkelerin katılımına açıktır (www.ikv.org.tr);

- Sosyal Dışlanma ile Mücadele (2001-2005)
- İstihdamın Teşvik Edilmesi (2001-2005)
- Ayrımcılık ile Mücadele (2001-2006)
- Leonardo (2000-2006)
- Socrates (2000-2006)
- Gençlik (2000-2006)
- Medya Plus (2001-2005)
- Kültür 2000 (2000-2006)

- Daphne (2000-2003)
- Cinsiyetlerarası Eşitlik (2001-2005)
- 6. Çerçeve Programı (2002-2006)
- 6. Çerçeve Euratom 2002-2006)
- LIFE (2000-2004)
- Avrupa için Akıllı Enerji (2003-2006)
- Fiscalis (2003-2007)
- Gümrükler 2007 (2002-2007)
- IDA (1998-2004)
- Girişim ve Girişimcilik (2001-2005)
- Dijital Ürünler ve Dil Çeşitliliği (2001-2005)
- E-Güvenlik (2003-2004)
- Kamu Sağlığı Alanında Topluluk Girişimi (2001-2006)
- Marco Polo (2003-2006)
- Sivil Koruma Mekanizması (2002)
- Çevre Koruma Sivil Toplum Kuruluşları (2002-2006)
- Dünya Erasmus'u (2007-2008)
- Medeni Hukuk Alanında İşbirliği Çerçeve Programı (2002-2006)
- Pericles (2002-2005)
- Trans-Avrupa Telekomünikasyon Ağlarının Oluşturulması (2002-2006)

Aday ülkelerin topluluk ajanslarına katılımı 1993 Kopenhag Zirvesi' nde gündeme gelmiştir ve 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde MDAÜ' ler ve Güney Kıbrıs' ın adaylıklarının tanınmasıyla topluluk ajanslarına katılabilecekleri belirtilmiştir. Bunlar (www.ikv.org.tr);

Avrupa Çevre Ajansı
Avrupa Uyuşturucu ve uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi
Avrupa Topluluğu Bitki Çeşitliliği Ofisi
Avrupa Tıbbi Ürünleri Değerlendirme Ajansı
Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi
Avrupa İş ve Yaşam Koşullarını İyileştirme Vakfı

Tek Pazarın Uyumlaştırılması Ofisi
Avrupa İşyerinde Güvenlik ve Sağlık Ajansı
Avrupa Mesleki Eğitim Vakfı
Avrupa Birliği Organları Çeviri Merkezi
Avrupa Yeniden Yapılandırma Ajansı
Avrupa Gıda Güvenliği Ajansı
Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı
Avrupa Hava Güvenliği Ajansı
Avrupa Ağ ve Bilgi Güvenliği Ajansı
Avrupa Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolü merkezi
Avrupa Demiryolu Ajansı
Avrupa Kimyasallar Ajansı
Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliğinin Yürütülmesi için Avrupa Ajansı

2.1. Türkiye' nin Katılımına Açık olan AB Yardımları

Türkiye' nin katılımına açık olan AB program ve projeleri aşağıda yer almaktadır.

a) Eğitim Alanında
Leonardo Da Vinci –Meslek İçi Eğitim (2000-2006)
Socrates –Eğitim (2000-2006)
Youth-Gençlere Yönelik Etkinlikler (2000-2006)
Altıncı Çerçeve Programı (2202-2006)
b) İstihdam ve Sosyal İşler Alanında
Ayrımcılıkla Mücadele-EQUAL (2001-2006)
Kadın Erkek Eşitliği (2001-2005)
Toplumsal Dışlanmayla Mücadele
İstihdam Alanında Teşvik Edici Önlemler (2001-2005)
c) Sağlık Alanında
Yeni Halk Sağlık Programı
Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
d) Araştırma Alanında
Altıncı Çerçeve Programı

e) Teknik İşbirliği Alanında

IDA II-İdareler Arasında Veri Değişimi Programı

f) Çevre Alanında

Avrupa Çevre Ajansı

g) Girişimcilik Alanında

İşletmeler ve Girişimcilik(2001-2006)

h) Bilgi Toplumu Alanında

E-İÇERİK-Avrupa Bilgi Toplumunda Dijital İçerik ve Dil Çeşitliliğinin desteklenmesi (2001-2005)

ı) Adalet ve İçişleri Alanında

DaphneII

i) Vergi ve Gümrükler Alanında

Gümrükler 2007

Fiscalis (Dolaylı Vergi Sistemini Güçlendirme) (2003-2007)

a) Eğitim Alanında;

Socrates: 2000-2006 dönemi için geçerli olan bu programın bütçesi 1.850 milyon Euro' dur.

Bu programla, eğitimin Avrupa boyutunun güçlendirilmesini, eğitim alanında işbirliği ve dolaşımın teşviki, öğretim uygulama ve araçlarında yeniliğin desteklenmesi amaçlanır (www.mess.org.tr).

Socrates programına; öğrenciler, öğretmenler, eğitim kurumlarında idari ve yönetici yetkilileri, eğitim kurumları, devlet kurumları, iş dünyası örgütleri, yerel bölgesel yönetim birimleri ve hükümet dışı örgütler başvurabilir.

Socrates programı topluluk düzeyince öğrenci ve öğretim görevlilerinin değişimine olanak tanıyarak, kültürler arası etkileşimi güçlendirerek Avrupalılık bilincinin oluşumuna katkı sağlamaktadır (www.mess.org.tr).

Leonarda Da Vinci; Bu programa 2000-2006 dönemi için 1.150 milyon Euro ayrılmıştır.

Bu program, AB' ye üye ve aday ülkelerde mesleki eğitim aracılığıyla kişilerin yetenek ve becerilerini geliştirmek, yaşam boyu mesleki eğitimin kalitesini arttırmak ve mesleki eğitim yoluyla rekabet gücünü ve girişimciliği iyileştirmeyi amaçlar (www.mess.org.tr). Bu programa özel kişiler başvuru yapamaz, meslek içi eğitimle ilgilenen özel, kamu veya yarı kamu kuruluşları başvuru yapabilir. Başvurular AB Komisyonu' na yapılır.

Bu programda eğitimde ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla kadın ve erkeklere eşit fırsatlar tanıyan projeler ve işgücü piyasasında engelliler dahil en dezavantajlı konumunda bulunanların eğitim almasını kolaylaştıracak projeler desteklenir (www.sivas.gov.tr).

Youth: Bu program 2000-2006 dönemi için geçerli olup bütçesi 600 milyon Euro' dur. Bu programa 15-25 yaş arasındaki gençler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve yerel makamlar başvurabilir.

Bu programa imkanı kısıtlı gençleri hedefleyen, gençlerin ülkelerarası hareketliliğini destekleyen, gönüllü hizmet faaliyetlerini mevcut ortaklıklara tanıtan ve toplumsal, kültürel, gençlik veya çevre konularında faaliyet gösteren kuruluşlar arasında yeni ortaklıklar geliştiren; yeni bir faaliyet alanı içeren veya yaratıcı özellikleri olan projeler desteklenir (www.sivas.gov.tr).

b) İstihdam ve Sosyal İşler Alanında;

Ayrımcılıkla Mücadele: 2001-2006 dönemi için geçerli olup bütçesi 98 milyon Euro' dur.

Bu programla, ayrımcılıkla ilgili araştırma ve değerlendirme faaliyetlerini içeren projeler, duyarlılığı arttırmaya yönelik faaliyetler içeren projeler; ayrımcılıkla mücadele eden kurum ve kuruluşların kapasite ve etkinliğini arttırmaya yönelik bilgi, deneyimler ve olumlu uygulamaların aktarımı üzerine sınır ötesi değişim faaliyetlerini içeren projeler desteklenir (www.sivas.gov.tr).

Kadın - Erkek Eşitliği: 2001-2006 dönemi için geçerli olup bütçesi 61.5 milyon Euro' dur.

Bu programın amacı; iktisadi yaşam, eşit katılım, sosyal yaşam, medeni yaşam ve cinsiyet ayrımcılığı gibi beş temel alanda çalışmalar gerçekleştirilmektir (www.mess.org.tr).

Bu programa kadın-erkek eşitliği konularında etkinlik gösteren kuruluşlar, yerel ve bölgesel yetkililer, üniversiteler, araştırma kuruluşları, medya ve ulusal istatistik kuruluşları başvurabilir.

Sosyal Dışlanmayla Mücadele: bu program 2002-2006 dönemini kapsamakta olup bütçesi 75 milyon Euro' dur.

Bu programın amacı; toplumdaki dezavantajlı grupların toplumla entegrasyonunu destekleyecek projelerin hazırlanmasını sağlamaktır (www.ikv.gov.tr).

İstihdam Alanında Teşvik Edici Önlemler: Bu program 2001-2005 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Bu programla Avrupa İstihdam Stratejisi' nin ileriye dönük olarak geliştirilmesini ve bilgiye dayalı ve rekabetçi bir AB oluşturulmasının gereği olarak iş imkanlarının yaratılmasını amaçlanır (www.ikv.gov.tr).

Bu programla iş gücü piyasa yaklaşımlarının incelenmesine yönelik araştırmalar içeren projeler; ulusal eylem planlarının izlenmesine yönelik projeler, deneyimlerin karşılıklı değişimini içeren projeler, Avrupa istihdam stratejisinin karşılaştırılabilir istatistik ve göstergelerin oluşturulmasını içeren projeler, politika alanlarının geleceğe dönük perspektifle incelenmesini içeren projeler, özel organizasyonlar ve başkanlık seminerlerini içeren projeler desteklenir. Bu programa kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, istihdam politikası, iş kalitesi ve sosyal bütünleşme konularında faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kuruluşlar, Avrupa çapındaki sosyal ortaklar başvurabilmekte olup Türkiye' de bu programla ilgili kurum Türkiye İş Kurumu' dur (www.sivas.gov.tr).

c) Sağlık Alanında;

Kamu Sağlığı Alanında Programlar; 2003-2008 dönemi için 353.77 milyon Euro ayrılmıştır.

Türkiye' nin katılımına açık olan AB programları; kanserle mücadele, sağlık korunması, AIDS' in önlenmesi, uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele, sağlık izleme programı, doğa kirliliğine bağlı hastalıklarla mücadele. Bu programa sağlık alanında bireysel ya da toplumsal proje sunan tüm örgütler başvuru yapabilir (www.abhaber.com). Türkiye' de bu programla ilgili kurum Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı' dır.

d) Araştırma Alanında;

Altıncı Çerçeve Programı; Çerçeve programlar, AB' nin Avrupa' daki araştırma ve teknolojik gelişme çalışmalarına destek sağlayan temel araçlardır (www.mess.org.tr).

6. Çerçeve Programı 2002-2006 yılları arasındaki dönemi kapsamakta olup bütçesi 17.5 milyar Euro' dur.

6.Çerçeve Programının etkinlik alanları (www.sivas.org.tr);

1. Topluluk araştırmalarının toplanması ve bütünleştirilmesi: 7 öncelikli tematik alan ve spesifik etkinlikler
2. Avrupa Araştırma Alanı' nın yapılandırılması (araştırma ve yenilik, insan kaynakları-dolaşım, araştırma altyapısı, bilim ve toplum)
3. Avrupa Araştırma Alanı' nın güçlendirilmesi (araştırma etkinliklerinin eşgüdümü, araştırma- yenilik politikaları)

Bu programa üniversiteler, araştırma kurumları, şirketler, KOBİ' ler başvurabilir. Başvurular AB Komisyonu' na yapılmaktadır. Türkiye' de bu programla ilgili kurumlar TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) ve TUSMES (Türk Üniversiteleri, KOBİ'leri ve Bilim Merkezlerinin Avrupa Entegrasyonu).

e) Teknik İşbirliği Alanında;

IDA II; Bu program 2002-2004 dönemini kapsamakta olup bütçesi 74 milyon Euro' dur.

Bu programın amacı:Birlik politikalarının sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamak, iç pazardan, tüketici ve sağlık politikalarına kadar, Birlik yasalarını kolaylaştırmak için idareler arasında veri değişimini sağlamaktır (www.ikv.org.tr).

f) Çevre Alanında;

LİFE; 2000-2004 dönemi için bu programa 640 milyon Euro ayrılmıştır.

Bu program Baltık ve Akdeniz Ülkelerine yönelik olup bu programın amacı bu ülkelerde çevre politikalarının oluşumu için gereken idari ve diğer kapasite arttırıcı yapılar oluşturmaktadır. Bu programa tüm yasal kişi ve şirketler başvuru yapabilir (www.aso.org.tr).

g) Girişimcilik Alanında;

İşletmeler ve Girişimcilik; Bu program 2001-2005 yılları arasındaki dönemi kapsamakta olup bütçesi 450 milyon Euro' dur.

Bu programla KOBİ' lerin büyüme rekabet gücünün arttırılması, girişimciliğin desteklenmesi, araştırma,yenilikçilik ve iş kurmanın desteklenmesi amacıyla mevzuatın geliştirilmesi, AB destek hizmetleri, programları ve ilgili ağlara katılımının desteklenmesi amaçlanmaktadır (www.aso.org.tr).

Bu programa üniversiteler, STK' lar, aracı kurumlar vasıtasıyla KOBİ' ler, meslek grupları örgütleri ve firmalar başvurabilir. Bu programla Avrupa Bilgi Merkezleri Ağı oluşturulmasına yönelik projeler, başlangıç ve çekirdek sermayesine yönelik projeler, en iyi süreç projeleri hazırlık çalışmaları , veri toplama ve yayınlama çalışmalarına yönelik projeler, KOBİ' lerin büyüme ve rekabet gücünün artırılması ve girişimciliğin desteklenmesine yönelik projeler. AB destek hizmetleri, programları ve ilgili ağlara katılımın desteklenmesine yönelik projeler desteklenir (www.sivas.gov.tr).

h) Bilgi Toplumu Alanında;

E-İçerik-Avrupa Bilgi Toplumunda Dijital İçerik ve Dil Çeşitliliğinin Desteklenmesi: 2001-2005 dönemi için bu programa 100 milyon Euro ayrılmıştır.

Bu programla AB' ye üye ve aday tüm ülkelerin bilgi toplumuna geçişini sağlamak, Avrupa dijital içeriğine erişimi ve kullanımını yaygınlaştırmak ve giderek artan ihtiyaçlara daha iyi cevap verecek dijital içeriğin sağlanması amaçlanmıştır (www.ikv.gov.tr).

ı) Adalet ve İçişleri Alanında;

Daphane: Bu program 2000-2003 yılları arasındaki dönemde geçerlidir. Daphane programı çocuklara, gençlere ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesiyle ilgili projeleri desteklemektedir. Bu programla hükümetler arası örgütler, ulusal, bölgesel ve yerel yönetim birimleri arasında uluslararası işbirliğinin desteklenmesi amaçlanmaktadır (Serap Atan). Bu programa kamu veya özel kurum ve kuruluşlar başvurabilir.

i) Vergi ve Gümrükler Alanında;

Gümrükler 2007: 2002-2007 dönemini kapsayan bu program için 133 milyon Euro ayrılmıştır. Bu programla, AB üye ve aday ülkelerdeki gümrük uygulamalarının uyumlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu programla, gümrükler arasında elektronik bilgi değişim sistemlerinin geliştirilmesini içeren projeler, gümrük yetkilileri ve uzmanları için eğitim seminerleri düzenlenmesini içeren projeler ulusal idareler görevlilerinin sağlanmasını, belgesiz gümrük uygulamasına geçişi sağlayacak elektronik tabanın oluşturulmasını içeren projeler desteklenir. Bu programa üye ve aday ülkelerin gümrük görevlileri başvurabilir (www.sivas.gov.tr).

Fiscalis: 2003-2007 dönemini kapsayan bu program için 44 milyon Euro ayrılmıştır.

Bu programın amacı: vergi idareleri ve vergi memurları arasında işbirliğini arttırarak tek pazarda vergi sisteminin işleyişini geliştirmektir (www.ikv.gov.tr).

Bu programla iletişim ve bilgi değişim sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesini içeren projeler ve karşılıklı vergi memurlarının değişimini içeren projeler desteklenir (www.sivas.gov.tr)

2.2. Türkiye' nin Katılabileceği Bölgesel Programlar ve Sınır Ötesi İşbirliği

AB, 1975 yılından itibaren üye ülkeler ve bu ülkelerin az gelişmiş bölgelerinin istihdam düzeyi ve rekabet güçlerinin arttırılması yoluyla bölgeler arası ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bir Bölgesel Kalkınma Politikası oluşturmuştur.

AB Bölgesel Politikası' nın mali araçları Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu olmak üzere dört yapısal fondan oluşmaktadır;

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu; 1975 yılında kurulan bu fonun amacı Birliğin farklı bölgeleri arasındaki kalkınmışlık farklarını azaltarak bu bölgelerdeki sanayilerin yeniden yapılandırılması, altyapı yatırımların ve KOBİ' lerin desteklenmesi ve istihdam yaratılmasıdır (Bilici, 2004;75).

Avrupa Sosyal Fonu; Topluluğun sosyal politikalarının ana öğesi konumunda olan bu fon istihdam yaratma, işçilerin çalışma koşullarının ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi gibi amaçlar taşır.

Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı; 1994 yılında balıkçılık sektörüne yönelik bir fon oluşturularak bu sektördeki rekabeti arttırıcı yapıların gelişmesi, altyapıların finansmanı, ürün kalitesinin arttırılması, hijyenik şartların Topluluk standartlarına yükseltilmesi için teknik yardım ve finansman desteği sağlamaktadır.

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu; Bu fon, tarımda modernizasyon ve yapısal gelişmeye destek olmak için kırsal yörelerin altyapısının geliştirilmesi, çiftliklerin ıslahı gibi amaçlar için kaynak sağlamaktadır.

Bu yapısal fonların üç temel hedefi vardır (www.deltur.cec.eu.int);

- Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyum ve gelişmenin desteklenmesi (Az gelişmiş bölgeler AB'nin toplam nüfusunun yaklaşık %22' sini kapsıyor. Ancak, bu bölgeler toplam yapısal harcamaların %70' ini alıyorlar).
- Ekonomik ve sosyal dönüşüm içersinde olan bölgelerin desteklenmesi yoluyla,karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi (Yapısal sıkıntılar yaşayan bölgelere ekonomik ve sosyal dönüşümün desteklenmesi amacıyla yapısal fonların %11,5' i tahsis ediliyor. AB' nin toplam nüfusunun %18' ini kapsıyor).
- Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasının desteklenmesi (AB genelinde hedef 1 bölgeleri dışındaki bölgelerin desteklenmesini öngörüyor. Yapısal fonların %12,3' ü bu amaçla ayrılıyor).

Bu hedeflere ek olarak sorunlara ortak çözüm bulunmasını amaçlayan topluluk girişimleri mevcuttur (www.deltur.cec.eu.int);

- İnterreg III: Topluluk içindeki ortak sınır bölgelerinde, topluluk üyesi ülkelerle, sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve topluluğun kendi içindeki bölgeler arasında ve topluluğun kendi içindeki bölgeler arasındaki işbirliklerini sağlıyor.
- Urban II: Krizde bulunan kentsel alanların ve semtlerin ıslah edilmesi amacıyla geliştirilen yenilikçi stratejileri ve işbirliklerini destekliyor.
- Leader + : Sürdürülebilir kalkınmanın yeni yerel stratejilerinin belirlenmesi amacıyla kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik eylem gruplarının işbirliğini destekliyor.
- Equal : İstihdam pazarına girişte sorunlara neden olan eşitsizliklerin ve ayrımcılığın sebepleriyle mücadele etmek için destek veriliyor.

2000-2006 dönemi için genişleyen AB' de Bölgesel Politika konusunda PHARE, ISPA ve SAPARD kabul edildi.

PHARE programı, tarımsal işletmeler dahil olmak üzere, devlete ait işletmelerin yeniden yapılandırılması, özel sektörün geliştirilmesi, sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, enerji, ulaştırma ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi, kurumların ve kamu yönetiminin yenilenmesi, çevre, nükleer güvenlik ve bu ülkelerin mevzuatlarının AB norm ve standartlarına uyumlu hale getirilmesi gibi

amaçlar taşımaktadır (Süngü, 2004:92). Bu programa AB bütçesinden yılda 1.56 milyar Euro kaynak aktarılmaktadır (www.deltur.cec.eu.int).

ISPA; bu programın amacı, MDAÜ' ne katılım öncesi yardımlar kapsamında bu ülkelerin çevre ve ulaşım geliştirmektir. Çevre alanında, içme suyu, atık su ıslahı, katı atık ıslahı, hava kirliliği; ulaştırma alanında demiryolları,karayolları, su yolları, limanlar ve havaalanları gibi yatırım alanlarını kapsamaktadır. ISPA kapsamında yapılan yardımlar hibe şeklinde olmayıp, ülkelerin sunduğu ve AB' nin uygun gördüğü projeler kapsamında yapılacak işlerin maliyetine katkıda bulunmaktır (Gençkol, 2003;146). Bu programa AB bütçesinden yılda 1.04 milyar Euro kaynak aktarılmaktadır (www.deltur.cec.eu.int).

SAPARD; bu programın amacı aday ülkelerde tarımsal ve kırsal kalkınma sağlamak, OTP ve tek pazara hazırlamak olup bu programa AB bütçesinden yılda 520 milyon Euro kaynak aktarılmaktadır (www.deltur.cec.eu.int).

Bu bağlamda AB bölgesel programlarının amacı, bölgelerin ekonomik gücünün arttırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasıdır. Bu kapsamda programın öncelikleri: KOBİ' lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi; küçük ölçekli altyapı inşaatlarının desteklenmesi; yerel kalkınma girişimlerinin desteklenmesi;kurumsal kapasitenin oluşturulması ve güçlendirilmesi; teknik yardımdır.

Sınır ötesi işbirliği programları ve Bölgesel Kalkınma Programları toplam 43 ili kapsamaktadır. Bu programda Türkiye' nin katkısı 42.36 milyon Euro, AB katkısı 232 milyon Euro toplam bütçe ise 274,36 milyon Euro' dur (www.kayserigesiad.org.tr).

Doğu Anadolu Kalkınma programı (DAKP): Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini kapsamakta olan bu programın bütçesi 45 milyon Euro' dur. Bu programın öncelikleri; tarım ve kırsal kalkınma, KOBİ' lerin desteklenmesi, turizm ve çevre, sosyal gelişme ve kapasite geliştirmedir.

TR82, TR83 VE TRA1 Düzey 2 Bölgesel Programı: Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat illerini kapsamakta

olup bütçesi 52.330.000 Euro' dur. Bu programın öncelikleri; KOBİ' lerin desteklenmesi, yerel kalkınma insiyatifleri, küçük ölçekli altyapı ve teknik yardımdır.

TRC1, TRC2, ve TRC3 DÜZEY 2 Bölgeleri (GAP) Kalkınma Programı: Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsamakta olup bütçesi 47 milyon Euro' dur. Kırsal kalkınma, girişimci destekleme ve kültürel mirasın geliştirilmesi gibi öncelikleri vardır.

TR52, TR72, TRA2 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı: Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli, Yozgat illerini kapsamakta olup bütçesi 90.670.000 Eoro' dur. Tarım ve hayvancılık; KOBİ'lerin desteklenmesi, yerel kalkınma insiyatifleri, küçük ölçekli altyapı ve teknik yardım gibi öncelikleri vardır.

TR 10: İstanbul
TR 21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
TR 22: Balıkesir, Çanakkale
TR 31: İzmir
TR 32: Aydın, Denizli, Muğla
TR 33: Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak
TR 41: Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR 42: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya
TR 51: Ankara

TR 61: Antalya, Burdur, Isparta
TR 62: Adana, Mersin
TR 63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR 71: Aksaray, Kırıkkale, Nevşehir, Niğde
TR 81: Bartın, Karabük, Zonguldak
TR 52: Karaman, Konya
TR 72: Sivas, Kayseri, Yozgat
TR 82: Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR 83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR 90: Artvin, Giresun, Gümüşhane,
Ordu, Rize, Trabzon
TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
TRB2: Bitlis, Hakkari, Muş, Van
TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa
TRC3: Batman, Mardin, Siirt,Şırnak

Doğu Anadolu Kalkınma Programı: Bu programın finansman anlaşması Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti arasında 5 Ağustos 2003 yılında imzalanmış olup programın finansmanını AB, MEDA fonundan 45 milyar Euro hibe kaynak ile desteklemektedir. Bu programla AB, Türkiye' nin Katılım Öncesi Mali İşbirliği ve Ulusal hedefleriyle uyumlu olarak bölgede sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı amaçlamaktadır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Doğu Anadolu Kalkınma Programının hedefleri (www.ekutup.dpt.gov.tr):

- AB' nin standartlarında entegre bölgesel gelişme programı hazırlama ve uygulama kapasitesinin oluşturulması,
- Gelecekte uygulanacak diğer entegre bölgesel gelişme programları için deneyim kazanılması,
- Gelişme için gerekli sinerjiyi elde etmek amacıyla disiplinler arası yaklaşımın teşvik edilmesi,
- Bölgede ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı sağlayabilecek acil faaliyetlerin desteklenmesi,
- Yerel aktörlerin yatırım ve kaynak katılımı için teşvik edilmesi,
- Kırsal kesim için gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi,
- Bölgedeki KOBİ' lerin desteklenmesi ile yeni iş alanları yaratılması,

- Doğal ve kültürel varlıkların korunması,
- Turizmde gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi,
- Özellikle kadınlara yönelik sosyal hizmetlerin kalitesinin artırılması.

Doğu Anadolu Kalkınma Programının Bileşenleri;

Tarımsal ve Kırsal Kalkınma; Bu bileşenle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı çitçi eğitim ve yayım personelinin kapasitesinin iyileştirilmesi ve çiftçilerin, çiftçi gruplarının, kırsal topluluklarının ve çiftçi örgütlerinin gelirlerinin arttırılması amaçlanmaktadır.

Kobilerin Desteklenmesi; Bu bileşenle yeni kurulan işletme sayısının artırılması, mevcut işletmelerde devamlılığın sağlanması, istihdam alanında büyüme ve iş hayatına ilişkin bilgi, beceri ve prensiplerin daha iyi anlaşılması ve özümsenmesi amaçlanmaktadır.

Turizm ve Çevre; Bu bileşenle çevre kalitesinin yükseltilmesi, tarihi, doğal ve kültürel mirasın geliştirilmesi ve turizm gelirlerinin artırılması amaçlanmaktadır.

Sosyal Gelişme; Bu bileşenle mağdur gruplara ve özellikle kadınlara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

TR82, TR83 VE TRA1 Düzey 2 Bölgesel Programı: Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat illerini kapsamakta olup bu programın finansman anlaşması 1 Mart 2004 tarihinde AB Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanmıştır. Bu program PHARE fonu çerçevesinde desteklenecek olup bütçesi 40 milyon Euro' su AB desteği, 12.33 milyon Euro Ulusal katkısı olmak üzere toplam 52.33 milyon Euro' dur. Programın amacı kapsadığı şehirlerde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak ve merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini artırmaktır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Programın Bileşenleri;

Yerel Kalkınma Girişimlerinin Desteklenmesi; Bu bileşenin önceliği, hedef alınan bölgelerde kamu kuruluşu olmayan ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla, il özel idareleri ve yerel yönetimler tarafından uygulanacak küçük ölçekli müdahalelere destek sağlayacak olup bu alanda ekonomik kalkınma, kırsal kalkınma faaliyetleri, insan kaynaklarının geliştirilmesi, müşterek fayda sağlayacak hizmetlerin geliştirilmesi, katılımcı demokrasi kültürünün geliştirilmesine ilişkin faaliyetler, danışmanlık veya iş destekleme faaliyetleri, araştırma faaliyetleri, bölgenin iş veya turizm merkezi olarak imajını artırmayı hedefleyen faaliyetler yer almaktadır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Kobilere Destek; Bu bileşen tarım, imalat, sanayi ve hizmet sektörlerindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ihtiyaçlarına yönelik olup teknoloji transferi ve yenilik yaratma; yönetim ve organizasyon geliştirme; finans yönetimi; pazarlama ve reklam ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler desteklenecektir (www.ekutup.dpt.gov.tr)

Küçük Ölçekli Altyapı; Bu bileşen yaşam kalitesine katkı sağlayan veya işletmeleri geliştirmek için ihtiyaç duyulan tesislerin ve altyapının inşası ve kalitesinin artırılmasına yönelik olup mahalli idareler bu kapsamda desteklenebilecektir (www.ekutup.dpt.gov.tr)

Teknik Yardım; Bu bileşen tüm programın sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara ve tüm yerel paydaşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek için uzmanlardan oluşan teknik yardım ekibinin görevlendirilmesini içermektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

TR52, TR72, TRA2 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı: Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli, Yozgat illerini kapsamakta olup bu programın finansman anlaşması Ocak 2005 tarihinde AB Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanmıştır. Bu program PHARE fonu çerçevesinde desteklenecek olup bütçesi 70 milyon Euro' su AB desteği, 20.67 milyon Euro Ulusal katkısı olmak üzere toplam 90.67 milyon Euro olup tarım ve hayvancılık; KOBİ'lerin desteklenmesi, yerel kalkınma insiyatifleri, küçük ölçekli altyapı ve teknik yardım gibi öncelikleri vardır.

Programın Bileşenleri;

Tarım ve Hayvancılık; Bu bileşen kırsal alanda yaşayan ve tarım sektöründe çalışan nüfusun ekonomik gelirlerini artırmayı amaçlamaktadır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Yerel Kalkınma Girişimlerinin Desteklenmesi; Bu bileşenle hedef alınan bölgelerde kamu kuruluşu olmayan ve kar amacı gütmeyen kuruluşlarla, il özel idareleri ve yerel yönetimler tarafından uygulanacak küçük ölçekli müdahalelere destek sağlanacaktır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

KOBİ' lere Destek; Bu bileşenle tarım, imalat, sanayi ve hizmet sektörlerinde yer alan, büyüme ve yeni iş imkanları yaratma potansiyeline sahip küçük, orta ve mikro ölçekli işletmeler desteklenecektir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Küçük Ölçekli Altyapı İnşasına Destek; Bu bileşenle yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan küçük ölçekli altyapılar desteklenecek olup bu fondan mahalli idareler yararlanabilecektir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Teknik Yardım; Bu bileşen tüm programın sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara ve tüm yerel paydaşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek için uzmanlardan oluşan teknik yardım ekibinin görevlendirilmesini içermektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Türkiye- Yunanistan İnterreg III/A Programı: Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir ve Muğla illerini kapsamakta olup bütçesi 19.350.000 Euro' dur. Sınır ötesi altyapı ekonomik gelişme ve istihdam, yaşam kalitesi/çevre/kültür, teknik yardım gibi öncelikleri vardır (www.kayserigesiad.org.tr).

Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programları: Bu program Türkiye' nin Edirne ve Kırklareli illerini, Bulgaristan' ın ise Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşim birimlerini kapsamakta olan bu program 20004-2006 dönemi için geçerli olup bütçesi 19.500.000 Euro' dur.

Bu program, Türkiye- Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin, yerel/bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesini, sınırın her iki

tarafında işbirliği ağlarının oluşturulmasını ve geliştirilmesini bu ağlar ile AB ağları arasında bağlantı kurulmasını amaçlar. Programın sınır ötesi altyapı, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve yönetimi, kişisel/toplumsal faaliyetler gibi öncelikli alanları olup bütçesi 19,5 milyon Euro' dur. 19,5 milyon Euro' nun 4,5 milyon Euro' su ulusal katkıdan oluşmaktadır (www.kırklareli.gov.tr/).

Sınır ötesi altyapı çalışmaları: Edirne' deki Ekmekçizade Kervansarayı' nın Restorasyonu ve Dereköy-Aziziye-Bulgaristan sınırı devlet yolu projesi (www.kayserigesiad.org.tr). Edirne il merkezinde yer alan Ekmekçizade Kervansarayı projesine 3.315.000 Euro kaynak aktarılmış olup projenin ihale süreci 2006 yılı mart ayında tamamlanmış ve restorasyon işleri başlatılmıştır. Projenin öngörülen ortalama uygulama süresi 18 aydır (www.dpt.gov.tr).

Çevrenin Korunması, Geliştirilmesi ve Yönetimi: Istranca dağlarında doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması projesi, Tunca Nehri' nde ortak su yönetiminin sağlanması projesi, doğal afetlerde işbirliği projesi (www.kayserigesiad.org.tr).

Kişisel/Toplumsal Faaliyetler: Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe programı. Bu program AB komisyonunun desteğiyle Türkiye-Bulgaristan arasında sınır ötesi işbirliğinin güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi amacıyla düzenlenmiştir (www.abprogramları.trakya.edu.tr).

Tablo 12' de AB destekli Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği programları ve bütçeleri verilmiştir.

Tablo-12. Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları

Program	Bütçe (M€)		Toplam
	AB katkısı	Ulusal Katkı	
DAKP	45		45
GAP	47		47
TR82, TR83, TRA1	40	12,33	52,33
TR72, TR52, TRA2, TRB1	70	20,67	90,67
DOKAP (TR90)	18	6	24
Sınır Ötesi İşbirliği	15	4,5	19,5
TOPLAM	235	43,5	278,5

Kaynak: www.tepav.org.tr.

2.3. Türk KOBİ' lerine Yönelik Program ve Projeler

AB KOBİ politikası, 1983 yılında KOBİ' ler için ilk eylem planının kabul edilmesiyle başlamış olup ikinci eylem planı ise 1987 yılında düzenlenmiştir. 1989 yılında ise komisyon bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir genel müdürlük kuruldu. AB KOBİ politikasına, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması' nda yer verildi. Bu antlaşma ile sanayinin rekabet gücünün artırılması için sorumluluk AB' ye ve üye devletlere verildi (www.deltur.cec.eu.int).

Tablo-13. AB ve Türkiye' de (DİE' ye Göre) KOBİ Tanımlarının Karşılaştırılması

KOBİ (AB)	Eleman Sayısı	Yılık ciro veya yıllık Bilanço	Bağımsızlık	KOBİ (DİE'ye göre Türkiye)	Eleman Sayısı
Orta	250'den az	27-40 milyon EURO arası	Bir veya birkaç şirkete %25'in üstünde ait olmaması	orta	100'den az
Küçük	50'den az	5-7 milyon EURO arası		küçük	50'den az
Çok Küçük	10'dan az	-		Çok küçük	İşçi istihdam etmeyen

Kaynak: www.kosgeb.gov.tr

Tablo 13' te AB ve Türkiye' de (DİE' ye Göre) KOBİ tanımlarının karşılaştırılması verilmiştir. Bu bağlamda AB' ye göre 250' den az işçi çalıştıran, yıllık satış cirosu 50 milyon Euro' yu geçmeyen veya arsa ve bina hariç sermaye tutarı, bilanço net tutarı, bilanço net değeri itibariyle 43 milyon Euro' yu geçmeyen ve bağımsızlık kriterlerine (sermayesinin yada hisse senetlerinin %25 veya daha fazlası bir işletme tarafından üstlenilmemiş olan) uygun olan işletmeler orta ölçeklidir. AB' ye göre küçük işletmeler ise 50 kişiden az işçi çalıştıran, yıllık satış cirosu 7 milyon Euro' yu geçmeyen veya arsa ve bina hariç mevcut sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 5 milyon Euro' yu geçmeyen ve bağımsızlık kriterlerine uygun olan işletmelerdir (Küçükyılmazlar, 2004;10-11).

Türkiye' de ise küçük ve orta ölçekli işletmeler için farklı tanımlamalar vardır. Örneğin KOSGEB' e göre küçük sanayi: 50 işçi çalıştıran imalat sanayileri iken; 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayileri ise orta ölçekli sanayi işletmeleridir. Halkbankası' na göre KOBİ: 1-250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 400 milyar TL' yi geçmeyen aşmayan işletmelerdir. Dış Ticaret Müsteşarlığına göre KOBİ: 1-200 işçi çalıştıran imalat sanayinde faaliyet gösteren, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL' yi aşmayan işletmelerdir (Küçükyılmazlar, 2004:9-10).

KOBİ' lerin işsizliğin azalmasına, verimliliğin artmasına, rekabeti güçlendirme ve bu yolla AB' nin yaşam standardının yükseltilmesine olumlu katkıları bulunabileceği göz önüne alınarak bir AB KOBİ politikası, Ortak Pazarda KOBİ' lerin gelişimini desteklemek amacıyla girişimcilik politikasını formüle ve koordine etmeyi ve tüm üye ülke ve çevrelerinde KOBİ' lerin gelişiminin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (www.gaziantepeic.org).

AB, KOBİ' lerine fon sağladığı ülkelerden şunları beklemektedir (www.gaziantepeic.org);

- Girişimcilerin eğitimi,
- Mevzua ve tüzüklerin KOBİ' ler için elverişli hale getirilmesi,
- İş becerilerinin geliştirilmesi
- Kamu idarelerinin online hale getirilmesi

- İşletmelerin faaliyetlerini kolaylaştıracak vergi sistemleri uygulanması
- Finansman kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması
- Küçük işletmelerin teknoloji kapasitesinin güçlendirilmesi
- Küçük işletmelerin ulusal ve uluslar arası düzeyde daha güçlü ve daha etkili bir biçimde temsilin sağlanması

Ülkemizdeki KOBİ' ler 4. Çok Yıllı Programına ve 6. Çerçeve programına katılmaktadır. Bunun yanında Türk girişimciler AB' nin üçüncü ülkelere yönelik PHARE, ISPA, MEDA, CARDS ve TACİS fonlarından finanse edilen projelerin ihalelerine katılabilmektedirler. AB' nin KOBİ'ler için verdiği mali destekler hibe niteliği taşıdığı için yardımlar doğrudan finansman olarak değil, projeler aracılığıyla verilmektedir.

Ayrıca Türk KOBİ' ler Avrupa Bilgi Merkezleri (EIC) ve İşletmelerarası İşbirliği Bürosu (BRE) programları ve Avrupa Yatırım Bankası' ndan KOBİ' lere sağlanan kredilerden de yararlanması mümkündür (www.deltur.cec.eu.int).

4. Çok yıllı Program: Bu program 2001-2005 yılları arasındaki dönemi kapsamakta olup bu programın, politika geliştirmek; bilgiye dayalı ekonomik ortamda iş dünyasının büyümesini ve rekabet edebilirliğini sağlamak; girişimciliği teşvik etmek; iş ortamını basitleştirmek ve idari ve düzenleyici çerçeveyi iyileştirmek, böylece araştırma, yenilik ve yeni iş olanaklarının yaratılmasına imkan sağlamak; KOBİ' lerin finansal ortamını geliştirmek; işletmelerin topluluğun destek birimleri, programları ve ağlarına ulaşmalarını kolaylaştırmak gibi amaçları vardır (Küçükyılmazlar, 2004:12).

6. Çerçeve Programı: Bu program 2002-2006 yılları arasındaki dönemi kapsamakta olup, çerçeve program konusunda bilgi ve destek sağlayacak olan KOBİ Ulusal Temas Noktalarından bir ağ yaratmak; KOBİ' lere yönelik programların uygulanması; basitleştirilmiş başvuru formları, hızlı cevap alma imkanları yaratma; fikri mülkiyet hakları ve risk sermayesi konusunda yardımlar sağlamak gibi amaçlar taşır. Bu programla ilgili birimler TÜBİTAK ve TUSMES' dir (Küçükyılmazlar, 2004:12).

PHARE programı, tarımsal işletmeler dahil olmak üzere, devlete ait işletmelerin yeniden yapılandırılması, özel sektörün geliştirilmesi, sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, enerji, ulaştırma ve haberleşme altyapısının geliştirilmesi, kurumların ve kamu yönetiminin yenilenmesi, çevre, nükleer güvenlik ve bu ülkelerin mevzuatlarının AB norm ve standartlarına uyumlu hale getirilmesi gibi amaçlar taşımaktadır (Süngü, 2004:92).

ISPA; Bu programın amacı, MDAÜ' ne katılım öncesi yardımlar kapsamında bu ülkelerin çevre ve ulaşım geliştirmektir. Çevre alanında, içme suyu, atık su ıslahı, katı atık ıslahı, hava kirliliği; ulaştırma alanında demiryolları, karayolları, su yolları, limanlar ve havaalanları gibi yatırım alanlarını kapsamaktadır. ISPA kapsamında yapılan yardımlar hibe şeklinde olmayıp, ülkelerin sunduğu ve AB' nin uygun gördüğü projeler kapsamında yapılacak işlerin maliyetine katkıda bulunmaktır (Gençkol, 2003;146).

CARDS; Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya ve Mekodanya' nın AB' nin bölgeye yönelik olarak oluşturduğu istikrar ve ortaklık sürecine uyumunu sağlamayı amaçlamakta olup bu program çerçevesinde bölgesel işbirliği kapsamında sınır ötesi suç oranını azaltmak, bölgesel ve uluslar arası ticareti artırmak, sivil toplumu güçlendirmek, ulaşım,enerji ve çevre sorunları konusunda bölgesel çözüm geliştirmek, özel sektör bağlantılı altyapı hizmetleri ve çalışmalarını geliştirmek, ekonomik yeniden yapılandırılmayı ve demokratikleşmeyi sağlamak amaçlanmaktadır (www.gaziantepeic.org).

MEDA; MEDA Programı' nın amacı genel olarak Avrupa Birliği' nin Akdeniz stratejisine mali destek sağlamak olup bu çerçevede, Akdeniz ülkelerinin ekonomik ve sosyal reformlarına eşlik etmek üzere teknik ve mali destek imkanları sunmaktadır (H.Karabacak, Maliye Dergisi, 82).

SAPARD; Bu programın amacı aday ülkelerde tarımsal ve kırsal kalkınma sağlamak ,OTP ve tek pazara hazırlamaktır.

Ayrıca Türkiye' deki KOBİ' ler AYB kapsamında verilen Global kredilerden yararlanmaktadır. Türkiye' de bu krediler Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB),

Halk Bank, Vakıf Bank, Türkiye Kalkınma Bankası, T.C. Ziraat Bankası A.Ş aracılığıyla verilmektedir.

Türkiye 2002 yılında KOBİ' ler için Avrupa şartını imzalamıştır ve Türkiye' de KOBİ politikaları ve gelişiminden sorumlu kuruluş KOSGEB' dir.

AB'nin Türkiye' deki KOBİ projelerini AB Katılım Öncesi Stratejilerinin uygulanmasına katkıda bulunmak; Türkiye' nin AB' ye katılım için Ulusal Programında belirlenen alanlara yönelik ve yapılması öngörülen iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak ve AB' ye aday ülke statüsünde olan Türkiye' nin kendi mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlaştırmasına katkıda bulunmak için desteklemektedir (Küçükyılmazlar, 2004:12).

Avrupa Komisyonu' nun KOBİ' lere destek verilmesi yönünde Türk Hükümeti' nden beklediği çalışmalar aşağıdaki gibidir (www.gaziantepeic.org);

- KOBİ tanımı konusunda müktesabatla varolan uyumsuzluğun giderilmesi,
- Şirket kurmaya yönelik kırtasiye ve masraf yükünde sağlanan düşüsün devam ettirilmesi,
- KOBİ politikalarının oluşturulmasında özel sektörün katılımının sağlanması,
- KOSGEB'in destekleme mekanizmalarının imalat sektörü dışındaki diğer sektörlere de açılması,
- KOBİ'lerin kredi imkanlarına erişiminin kolaylaştırılması,
- Ticari yargının işleyişinde aksaklıkların giderilmesi.

AB, şu anda Türkiye' de pek çok KOBİ projesini finanse etmekte olup KOBİ' ler için harcanan toplam para 90 milyon Euro' ya ulaşmıştır (www.deik.org.tr).

AB desteği ile yürütülen projelerden örnekle aşağıda verilmiştir (www.deik.org.tr);

- MEDA-1 uygulaması çerçevesinde AB' nin sağladığı 17.3 milyon Euro hibe yardım ile Antep, İzmir, Kocaeli yerel odaları ile işbirliği içinde 3 iş geliştirme merkezleri kurulmuştur.

- Ankara, Bursa, Mersin, Çorum ve Denizli' de kadınların kendi işlerini kurmalarına yardım amacıyla özel projeler geliştirilmiştir. Bu proje kapsamında bu beş ilde 1800 kadına eğitim verilmiş ve ilk sekiz ayda 250-300 tanesi kendi işletmesini kurmuştur.
- Tekstil ve moda konusunda "kümeleme" çalışması yapılmış olup bu projenin amacı bir moda enstitüsü kurulması, tekstil-hazır giyim AR-GE merkezi oluşturulması, danışmanlık vermek için bir merkez oluşturulmasıdır.
- AB-MEDA Otomotiv Projesi ise AB ve KOSGEB tarafından finanse edilmektedir ve TAYSAD (Taşıt Araçları Yan Sanayicileri Derneği) kapsamındaki küçük ve orta ölçekli otomotiv yan sanayi üreticileri bu projenin faydalanıcısı konumundadır
- AB' nin yürüttüğü bölgesel kalkınma programlarının (Güneydoğu, Doğu, Karadeniz) KOBİ modülleri vardır.

Bugüne kadar Türkiye ile AB mal işbirliği kapsamında KOBİ' lere konu olarak geliştirilen projeler şunlardır (www.kobifinans.com.tr);

Uygulaması biten projeler;

- AB- Online Bilgi Ağı Prjesi(KOSGEB)
- Tekstil sektörü Mesleki eğitim merkezi (KOSGEB)
- Tekstil sektöründe çevre standartları projesi (KOSGEB)

Uygulaması devam eden projeler;

- AB iş geliştirme merkezleri(TOBB)
- Küçük işletmeler kredi programı(alman kalkınma Bankası(KFW))
- Ayakkabıcılık sektörü mesleki eğitim merkezi (KOSGEB
- Moda- tekstil geliştirme projesi (İTKİB)
- KOBİ'ler için Finans kolaylığı (TSKB)

Uygulaması henüz başlamamış projeler;

- İş kümesi geliştirme Projesi (Dış Ticaret Müsteşarlığı)
- Küçük işletmeler kerdi programı (Alman Kalkınma Bankası-KFW)

- Kadın girişimciliğin desteklenmesi (KOSGEB-Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PROJELENDİRME SÜRECİNDE İLKELER VE TÜRKİYE AÇISINDAN SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Proje, belirli bir hedefe ulaşmak için sınırlı bir zaman dilimi içerisinde tasarlanan, amacı, kapsamı ve bütçesi açıkça tanımlanan faaliyetler serisidir. Proje süresince mali ve teknik kaynakların yanı sıra insan kaynaklarını etkin bir şekilde bir şekilde bir araya getirilmesi gerekmekte olup burada önemli olan nokta, sınırlı zaman ve kaynaklarla en yüksek faydayı elde etmektedir (Odabaşı, 2004:38).

Başarılı bir proje tanımını araştırıcı ve AB açısından ayrı ayrı tanımlarsak (Sevkan Soyuer, AB Fonları ve AB Destekli Projelerin Gerçekleştirilmesi, www.ibb.gov.tr);

Araştırıcı açısından;

- Ulusal plan ve programlar göz önünde tutularak hazırlanmalı
- BM anlaşmalarına sadık kalınmalı, Helsinki Konferansı, Born, Bern, Barselona gibi uluslararası uzlaşmalar, konvansiyon kararları ve Akdeniz Eylem planındaki prensiplere uygun hazırlanmalı
- Projede yapılacak harcamalarla, projeden elde edilecekler arasında denge olmalı, bütçe gerçekçi ve tutarlı olmalı
- Proje ekibinin yeterliliği (projede görev yapacakların özgeçmişleri) belgelenmeli.

AB açısından;

- Stratejik amaçlara uygun
- AB kriterlerine uygun
- Ulusal ve uluslar arası düzeyde kalıcı gelişmelere katkıda bulunan
- AB için ilginç
- Proje bütçesi uygun gider kalemlerinden oluşan
- Maddi destek katkısına uygun bütçe talebi

- Hedefler ve beklenen sonuçlar gerçekçi ve ulaşılabilir ve aynı zamanda diğer ülkelerde de uygulanabilir (replike) olmalıdır.

AB fonlarının büyük bir kısmı kar amacı gütmeyen kuruluşlara yöneliktir. Bununla birlikte programlara açık ülkelerdeki özel ve tüzel kişiler,resmi kurumlar, STK' lar ve özel hallerde şirketler proje sunabilirler.

3.1. Proje Döngüsü ve Yönetimi

Proje döngüsü, proje fikrinin ortaya çıkışından bu fikrin kağıda dökülmesi, geliştirilmesi, proje için fon başvurularının yapılması, projenin yürütülmesi, bitmesi ve değerlendirilmesi ve neticesinde yeni proje fikirlerinin üretilmesine kadar geçen süreçlerin tamamıdır (www.yalcineli.com).

Proje döngüsü yönetimi ise, mantıksal çerçeve yaklaşımı ile bütünsel yaklaşım temeline dayanan ve proje ile programların hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Avrupa Birliği' nin Türkiye' de Desteklediği programlar 2004-2005).

1992 yılında, AB komisyonu "Proje Çevrimi Yönetimi" ni benimsemiştir. Proje yönetiminde göz önünde bulundurulması gereken hususlar;

- Proje gerçekçi ve uygulanabilir olmalı,
- Projeler, AB genel siyasetine duyarlı olmalı,
- Projede uygun teknolojiler kullanılmalı,
- Projeye gerekli kaynağın sağlanması ekonomik ve mali açıdan mümkün olmalı ve sadece proje devan ettiği sürece değil sona erdikten sonrada ekonomik ve finansal yeterlilik sağlanmalı,
- Çevresel değerler ve doğal kaynaklar korunmalı,
- Proje ile ilgili tüm detayları içeren standart bir proje formatı hazırlanmalı,
- Projeden elde edilen fayda sürdürülebilir nitelikte olmalı,
- Proje döngüsünün her aşamasında projenin amaçları, hedefleri gözden geçirilmeli, riskler dikkate alınmalıdır.

3.2. Proje Döngüsü Aşamaları

Proje çevrimi, programlama, tanımlama, ön değerlendirme, finansman, uygulama ve değerlendirme olmak üzere 6 aşamadan oluşmaktadır.

Programlama; "Proje fikrinin ortaya çıktığı aşamadır. Bu aşamada AB ile ilgili ülke arasındaki mali işbirliğine ilişkin genel ilkeler ve yaklaşımlar ortaya koyulmaktadır. Ülkenin sorunları ve önündeki fırsatlar, AB ile ilgili ülkenin öncelikleri gibi unsurlar göz önüne alınarak, sektör ve konulara göre AB yardımları tespit edilmekte ve program fikirlerinin ana hatları çizilmektedir" (Odabaşı, 2004:40). Bu aşamada proje hazırlanacak konuyla ilgili bir ön araştırma yapılır.

AB, bu aşamada kendi öncelikleri ile muhatap olduğu ülkenin önceliklerini uzlaştırmaya çalışır (www.dpt.gov.tr).

Tanımlama; Bu aşamada projeye dair fikirler ve diğer kalkınmaya dönük eylemler tespit edilir, incelenir, biçimlendirilir ve teknik açıdan ayrıntılı bir biçimde tasarlanır.

Bu aşamada ayrıca projeden yararlanacak olan kesimlerin sorunları ve potansiyelleri dikkate alınarak her bir proje için daha ayrıntılı bir çalışma yapılmasına gerek olup olmadığına karar verilir (www.dpt.gov.tr).

Ön değerlendirme; Bu aşamada seçilmiş proje fikirleri uygulamaya dönük proje planları haline getirilir ve projenin yapılabilirliği, sürdürülebilirliği analiz edilir (www.dpt.gov.tr). Bu aşamada proje planlanır ve finansman teklifi verilip verilmeyeceği kararlaştırılır. Buradaki en önemli husus, proje fikirlerinin sorunların çözümüne uygun olup olmadığı ve proje fikirlerinin gerçekleştirilebilirliğidir. Projenin ayrıntılı uygulama planlarının yanı sıra beklenen sonuç ve etkilerini içeren mantıksal çerçeve ve finansman planı hazırlanmalıdır. Bu hazırlıkların sonucunda, projenin finansman desteği sağlanmak üzere ilgili birimlere (Avrupa Genel Sekreterliği, Merkezi Finans ve İhale Birimi veya AB komisyonu Türkiye Temsilciliği) teklif edilip edilmeyeceğine ilişkin bir karar verilmektedir (Odabaşı, 2004:41).

Finansman; Bu aşmada projeye kaynak bulunur. Projeye fon sağlayacak kurum projeyi inceleyerek finansman sağlama konusunda karar verir ve olumlu olarak değerlendirilen proje için fon kaynağı sağlayacak kurum ve projeyi yürütecek kurum arasında finansman anlaşması imzalanır.

Uygulama; Bu aşamada finansman anlaşmasında yer alan kaynaklar ve süre içinde projenin planlandığı şekilde devam ettiği ve projenin sona erdirilmesi veya uzatılmasının kararlaştırıldığı aşamadır.

Değerlendirme; Bir projenin planlama veya uygulama aşamalarında elde edilen sonuçların sistematik olarak gözden geçirilerek verimliliğin ve etkinliğin tespit edildiği aşamadır. Değerlendirmenin sonucunda projenin devam etmesine, yanlışların düzeltilmesine veya tamamen durdurulmasına karar verilir.

3.3. Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı ve İşleyişi

Mantıksal çerçeve, 1970' li yıllarda geliştirilmiş ve AB komisyonu tarafından benimsenmiş bir planlama yöntemidir. Bu yöntem projenin amacını, maliyetini, başarıya nasıl ve ne ile ulaşılacağını, projenin ölçülmesinde kullanılacak göstergelerin neler olduğunu gösteren bir matriks formattır. Mantıksal çerçeve, proje çevrimi yönteminde kullanılır. Mantıksal çerçeve'nin genel amacı, proje hedefleri ile proje sonuçları arasında nedensellik ilişkisini ortaya koyarak projeyi daha rahat bir şekilde analiz etmektir.

Tablo 14. Mantıksal Çerçeve Matrisi

	Müdahale Mantığı	Doğrulanabilir Göstergeler	Doğrulama Kaynakları	Varsayımlar
Genel hedef	Projenin topluma yararı, uzun vadeli hedefi nedir?	Genel hedeflerle bağlantılı temel göstergeler nelerdir?	Bu göstergelerin veri kaynakları nelerdir?	
Proje Amacı	Projenin uygulanmasıyla ulaşılacak ve genel hedefe katkıda bulunacak olan amaç nedir?	Hangi göstergeler proje amacına ulaşıldığını açıkça ortaya koymaktadır?	Mevcut ya da bulunabilecek veri kaynakları nelerdir? Bu veriye hangi yöntemle ulaşılabilmektedir	Projenin amaca ulaşması için gerekli ve yararlanılıcının sorumluluğu dışındaki faktörler ve dış koşullar nelerdir? Hangi riskler göz önünde bulundurulmalıdır.
Sonuçlar Çıktılar	Projeden beklenen sonuçlar nelerdir?	Projenin beklenen sonuca ulaşıp ulaşmadığını hangi göstergeler ne ölçüde doğrulamaktadır?	Bu göstergelerin veri kaynakları nelerdir?	Beklenen sonuçlara zamanında ulaşabilmek için hangi dış koşullara ihtiyaç vardır?
Faaliyetler	Beklenen sonuçlara ulaşmak için hangi faaliyetler, hangi sırayla gerçekleştirilmektedir? (bu kısımda faaliyetleri sonuçlarına göre gruplamak gerekmektedir)	Araçlar: bu faaliyetleri uygulamak için gerekli araçlar nelerdir? (ör: personel, teçhizat, eğitim, çalışma, tedarik)	Projenin ilerleyişi ile ilgili veri kaynakları nelerdir? Bütçe: Harcamalar nelerdir? Harcamalar nasıl sınıflandırılıyor?	Projeyi uygulamaya başlamadan önce hangi ön koşulların oluşması gerekmektedir?
Ön Koşullar				

Kaynak: Odabaşı, 2004:46.

Tablo 14' te mantıksal çerçeve matrisi verilmiştir. Mantıksal çerçeve, 16 kutudan oluşur. Satırlar; projede neler yapılmak istendiğini ve araçlarla amaçlar arasındaki bağlantıyı gösterir. Satırları genel hedef, proje amacı, sonuçlar ve faaliyetler oluşturur. Sütunlar ise; bilgi kaynakları ve bunların altında yatan varsayımlar arasında bağlantı kurar. Sütunlar müdahale mantığı, objektif olarak doğrulanabilir göstergeler, doğrulma kaynakları ve varsayımlardan oluşur.

Genel hedef: Projenin gerçekleştirilmesiyle erişilecek olan ve hedef kitle üzerindeki yararı proje bittikten sonrada sürmesi beklenen uzun süreli hedeflerdir.

Proje amacı: Projenin uygulanmasıyla ulaşılacak olan amaçtır.

Çıktılar: proje tarafından girdiler kullanılarak tamamlanan faaliyet sonuçlarıdır.

Faaliyetler: Sonuçlara ulaşmak için kullanılan araç ve yapılması gereken işlerdir.

Doğrulanabilir Göstergeler: "Projenin hedeflerini nicelik, nitelik, hedef grup(lar), zaman ve mekan bakımından tanımlayan ve projenin nesnel bir bakış açısıyla yönetilmesine katkı sağlayan somut göstergelerdir" (Odabaşı, 2004:47).

Doğrulama Kaynakları: Nesnel olarak doğrulanabilir göstergelerin kontrol edilme ve doğrulanma kaynaklarını belirtir. Bu sütunun son satırına da girdiler için öngörülen maliyetler ve finansman kaynakları yazılır (www.dpt.gov.tr).

Varsayımlar: Proje, planlaması dışında kalan, projenin doğrudan denetimi dışında olan ancak projenin başarısını önemli ölçüde etkileyecek olan dış etkenlerdir.

Mantıksal çerçeve matrisi şu şekilde işlemektedir (Odabaşı, 2004:45);

- Ön koşullar tamamlandığında faaliyetler başlayabilmektedir.
- Araçlarla yürütülen faaliyetlerin devam ettirildiği süre boyunca varsayımlar geçerliliğini koruyorsa beklenen sonuçlar ulaşılacak anlamı çıkarılmaktadır.
- Sonuçlar ve varsayımlar beklenen ölçüde gerçekleştikçe proje amacına ulaşılacak anlamı çıkarılmaktadır.

- Proje amacına ulaşıldıktan ve beklenen ölçüde gerçekleştiği göstergelerle doğrulandıktan sonra projenin genel hedeflerine ulaştığını söylemek mümkün olacaktır.

Yani araçlarla bütçe çerçevesinde tasarlanan faaliyetlerin başlayabilmesi için önkoşulların sağlanması gerekir. Önkoşulların sağlanıp faaliyetlerin devam ettirildiği sürede varsayımlar öngörülen şekilde gerçekleştiği, göstergelerle doğrulanıyorsa proje genel hedefine ulaşmış demektir (Odabaşı, 2004:45).

Mantıksal çerçeve yaklaşımında yapılması gereken dört analiz vardır. Bunlar: paydaş, sorun, hedef ve strateji analizleridir. Analizler yapıldıktan sonra faaliyet ve bütçe planının hazırlanması gerekmektedir.

Paydaş Analizi;

Paydaş; proje ile ilişkisi olan yani proje sürecinden ve sonuçlarından doğrudan yada dolaylı bir biçimde olumlu ve olumsuz biçimde etkilenecek olan kişi, kurum yada işletmelerdir.

Paydaş analizi; şahısları, gruplar ve organizasyonları projeyle ilgilerine göre belirlemek, paydaşların beklentilerini, hedef ve çıkarları tanımlamak ve paydaşların potansiyel ve eksikliklerinin belirlenmesi için yapılır.

Sorun Analizi;

Sorun analizi; mevcut durumun olumsuz yönlerini incelemek ve sorunlar arasında neden sonuç ilişkisi kurmak için yapılır. Sorun analizinde, problemler önce formüle edilir, konuyla ilgili tüm problemlerin ortaya çıkıp çıkmadığı incelenilerek bu problemlerin önemli olup olmadığı konusunda önemli olduğu sonucuna varsayılırsa bir başlangıç sorunu seçilerek, sorunlar sebep-sonuç ilişkisine göre hazırlanan problem ağacında gösterilir.

Hedef Analizi;

Gelecekte olması istenen durumun gerçekleştirilmesi için potansiyel çözümlerin analiz edildiği aşamadır. Hedef analizinde ilk olarak sorun ağacındaki sorunlar pozitif

olarak yeniden ifade edilerek sorun ağacıyla karşılaştırılır ve yapılması gerekenler yeniden ifade edilir. Daha sonra gerçekçi bir şekilde revize edilmesi gereken hususlar tamamlanır ve bağlantıların tutarlı olmasına dikkat edilerek hedef ağacı oluşturulur.

Strateji Analizi

Bu aşama, kendi kapasitemizi tanıdığımız ve tanımladığımız aşamadır. Yeteneklerimizi, gücümüzü, güçsüz yanlarımızı ortaya koymamız gerekir.

Strateji analizinin hedefi şudur (www.tobb.org.tr);

- Belirlenen (muhtemel) amaçları bir dizi fizibilite (olabilirlik) kriterine göre analiz etmek;
- Proje uygulaması için uygun stratejiyi seçmek (proje hazırlama kapasitesinin geliştirilmesi).

Strateji analizinde ilk önce, arzu edilmeyen hedefler elenir ve alternatif stratejiler belirlenerek bir veya birden fazla strateji seçilir. Belirlenen kriterlere uygun olan strateji konusunda değerlendirme yapılarak optimum stratejiye karar verilerek projenin genel amacı ve proje hedeflerine net olarak ifade edilerek projenin kapsamı belirlenir.

Strateji seçiminde dikkate alınacak kriterler; maliyetler, mevcut kaynaklar, farklı paydaşların bakış açıları, faydaların zaman perspektifi, mevcut potansiyel ve kapasiteler, politik yapılabilirlik, verimlilik ve etkinlik, sosyal kabul edilebilirlik, eşitsizliklerin (kadın-erkek) giderilmesine katkısı, diğer projeleri tamamlayıcılık ve aciliyettir.

Faaliyet Planı

"Faaliyet planlaması, bir projede yer alacak faaliyetlerin mantıklı bir sıralamaya göre belirtilmesi ve her bir faaliyetin sorumluluğun dağıtılmasını içermektedir. Bu planlama tamamlandıktan sonra maliyet hesaplanabilmektedir" (Odabaşı, 2004:52).

Bir faaliyet planı (Proje Hazırlama Kapasitesinin Geliştirilmesi, www.tobb.org.tr);

- Hedefe yönelik Mantıksal Çerçeve Yaklaşımını sürdürür

- Faaliyetleri operasyonel detaylara ayırır.
- Faaliyetlerin sırasını, süresini ve önceliğini netleştirir.
- Kilometre taşlarını belirler
- Yönetim ve uygulama sorumlulukları ile yönetim görevlerini dağıtır

Bütçe (Proje hazırlama ve AB hibe sistemi,www.bursab.org.tr);

- Planlanmış kaynakların harekete geçirilmesine dayanak oluşturur.
- Proje maliyetinin ve finansman kaynaklarının belirlenmesine kolaylık sağlar.

Bütçe hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken esaslar (Proje hazırlama ve AB hibe sistemi, www.bursab.org.tr);

- Bütçe proje teklifi hazırlanan kurumun belirlediği para birimi ile hazırlanmalıdır. Bütçe süresi proje süresi ile sınırlıdır.
- Bütçeye aktarılan her türlü gider yapılacak faaliyetlerle ilgili olmalıdır.
- Bütçeye aktarılan giderler sadece istenilen hibe tutarını değil, projeyle ilgili tüm giderleri kapsamalıdır.Bütçenin yıllar itibariyle dağılımının faaliyet planına uygun olması gerektiği unutulmamalıdır.

3.4. Proje Kriterleri ve Proje Hazırlama

3.4.1. Proje Teklifi Hazırlığı Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Proje hazırlarken AB'nin proje hazırlama kriterlerine uygun, geçerli olan ve olmayacak masrafları göz önünde bulunduran bir proje hazırlanmalı. Bu bağlamda proje teklifleri hazırlanırken aşağıdaki noktalara dikkat edilmeli (Sevkan Soyuer, AB fonları ve AB destekli Projelerin gerçekleştirilmesi, www.ibb.gov.tr);

- Kılavuzlar dikkatli okunmalı,
- http://europa.eu.int adresinden temin edilen standart formlar düzgün ve AB terminolojisine uygun olarak ingilizce veya fransızca olarak doldurulmalı,
- DIN A4 formatına sadık kalınmalı, (Bunun dışında hiçbir format geçerli değildir)
- Teklifin yazımında anlaşılır bir dil kullanılarak uzun cümlelerden kaçınılmalı, bol grafik-diyagram, tablo kullanılmalı,
- Projenizin hedefleri, olası sonuçları mümkünse nicelik olarak ifade edilmeli.

Geçerli Masraflar

- Projenin yürütülmesi için gerekli/şart olan giderler;
- Gerçekçi, kabul edilebilir, sağduyulu finansal yönetim prensipleri ile uyumlu masraflar;
- Projenin uygulandığı süre/süreç içinde "gerçekten" oluşacak giderler;
- Projenin gerçekleştirilebilmesi için şart olan bazı ofis ve spesifik ekipman alımları; kira v.b.

Geçersiz Masraflar

- Gönüllü olarak alınan hizmetler;
- Proje ile doğrudan ilgisi olmayan masraflar;

1. KDV;
2. Proje çağrısı kapsamı dışındaki araştırmalar;
3. Yer ve/veya bina alımları;

Proje teklifini hazırlarken aşağıdaki hususlara dikkat etmeliyiz;

- AB politikalarıyla örtüşmelidir. Ayrıca AB' nin sağladığı mali yardımların topluluk ile mevcut ortaklık ilişkisinden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesini desteklemek için tahsis edildiği unutulmamalıdır.
- AB kriterlerine (KOB öncelikleri, UP taahhütleri, Ön Ulusal Kalkınma Planı vb.) konferanslara, uzlaşma ve eylem planlarına uygun projeler hazırlanmalı.
- Bölgenin veya ilgili sektörün önemli sorunlarına çözüm üreten projeler hazırlanmalı.
- Bölgesel, sınırlar ve ülkeler arası işbirliği sağlanmalı.
- Proje ekibinin yeterliliği belgelenmeli. Proje ekibi süreci sıkı bir şekilde takip etmeli ve gerek kurum içi gerekse ABGS ve projenin yararlanıcısı diğer kurumlar ile koordinasyon sağlanmalı.
- Sonuçlar diğer ülkelerde de uygulanabilir olmalıdır.

3.4.2. Projelerin Başarısızlık Nedenleri

Sunulan projelerin başarısızlık nedenleri aşağıda verilmiştir:

- Projenin AB kriterlerine uygun olmaması
- Projenin amacı ve gerekliliğinin net olarak ortaya konulmamış olmaması
- Mevcut durumun yeterince analiz edilmemesi
- Projenin hedef gruplarla ilgili olmaması ve hedef gruplarca benimsenmemesi
- Projenin bölgeye (yöreye) uygun olmaması
- Kısa vadeli bakış açısı benimsenmesi
- Risklerin yeterince dikkate alınmaması
- Geçmiş deneyimlerin yeni projede dikkate alınmaması
- Proje bütçesinin ve uygulama süresinin gerçekçi olmaması
- Sunuş hataları (proje teklifinin takvime uygun olmaması, teklifin uygun kanaldan gönderilmemesi, standart başvuru formlarının doldurulmaması, doğrulanabilir olmayan proje çıktıları ve yetersiz proje dökümanları).

Yukarıda projelerin başarısızlık nedenleri verilmiştir. Bu bağlamda proje teklifini sunmadan önce bir kontrol listesi hazırlanarak eksiklikler giderilebilir

Kontrol listesi şunları içermelidir (Sevkan Soyuer,AB fonları ve AB destekli Projelerin gerçekleştirilmesi, www.ibb.gov.tr);

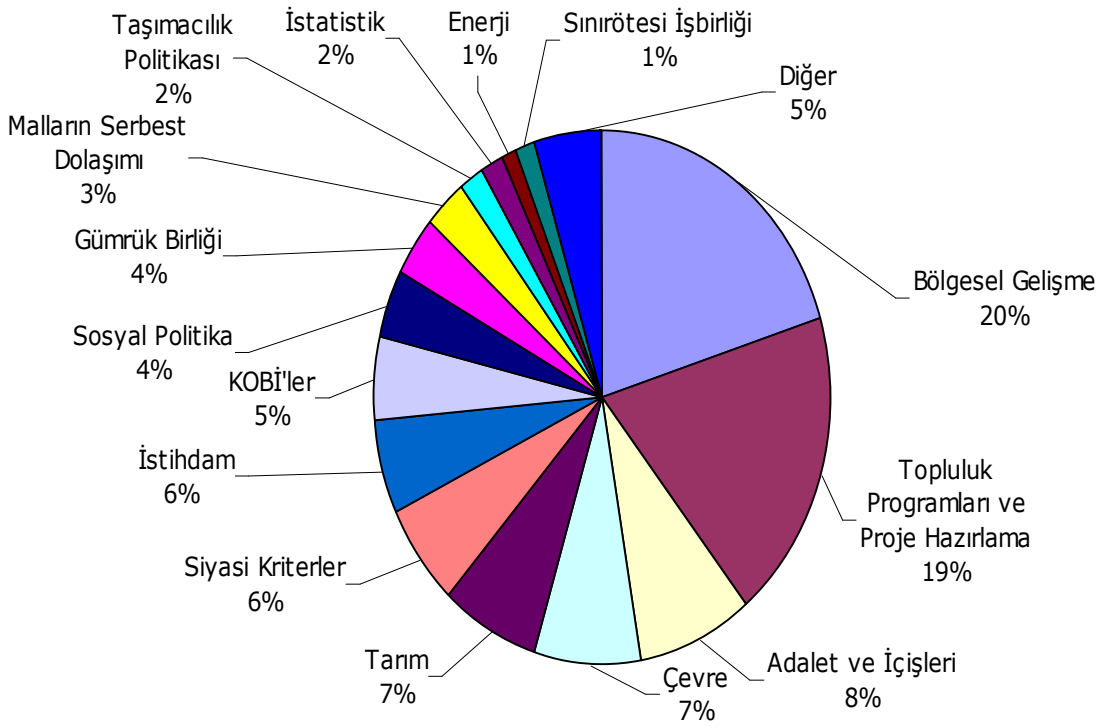
- Tüm istenilen belgeler tamam mı?
- Ortaklar uygun mu?
- Ortak çalışmalar yapabilecek uyumda mı?
- Sorumluluklar, kritik kütle tanımı vs açıkça belirtilmiş mi?
- Tüm sorulara yanıt getiriyor mu?
- Çalışma programına uygun mu?
- Amaçlar açık mı?
- Projenin nasıl yönetileceği gerekli açıklıkta mı?
- Proje teklifi ciddi bir ticari ihale olarak kabul edilmeli,
- Kontrol listesi gözden geçirilmelidir,
- Projeler konusunda tecrübeli kişilerce Brüksel' e iletilmeden okunarak değerlendirilmeli ve düzeltilmelidir.

3. 5. Türkiye' den Sunulan Projelerin Bir Değerlendirilmesi

Türkiye' deki AB projelerini MEDA dönemindeki projeler ve Katılım Öncesi dönemdeki AB projeleri olarak incelemek daha yararlı olacaktır. Çünkü Helsinki Zirvesi (1999)' nde ülkemizin tam üyeliğe adaylığının kabul edilmesiyle AB-Türkiye mali işbirliğinde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu süreçte çeşitli kaynaklar vasıtasıyla sağlanan yardımlar tek bir bütçe adı altında toplanmıştır ve AB mali yardımları AB' ye uyum amacıyla tanımlanan projeler bazında kullandırılmaya başlanmıştır. Bu projeler müktesebat uyumu; müktesebat uyumu için gerekli idari kapasite oluşturulması ve bunun için gerekli yatırım ihtiyacı; ekonomik ve sosyal uyum projeleri (sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma ve KOBİ projeleri gibi) gibi hedefler doğrultusunda kullandırılmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda MEDA Dönemi (1996-2001)' ne ait 33 adet proje halen devam etmekte olup bunlardan on tanesi bitmek üzeredir (www.abgs.gov.tr).

Katılım öncesi dönemde ise 2002 yılına ait 18 proje tamamlanmak üzeredir; 2003 yılına ait 28 projenin uygulamaları sürmektedir; 2004 yılına ait 38 projenin uygulamaları 2005 yılı sonlarında başlayacaktır. 2005 yılına ait 35 projenin uygulamaları 2006 yılı içinde başlayacaktır (www.abgs.gov.tr).

Kaynak: www.abgs.gov.tr

Yukarıdaki diyagramda AB' nin 2002-2005 döneminde hangi alanlarda yardım kullandırdığı yüzdesel olarak gösterilmiştir. Buna göre en çok topluluk programları ve bölgesel programlarda yardım kullandırılmaktadır. Bu bağlamda AB mali yardımlarının ekonomik ve sosyal uyum projelerinde daha çok kullandırıldığı gözükmektedir.

Tablo 15' te Ülkemizin MEDA döneminde sunduğu projeler verilmiştir.

Tablo-15. MEDA Dönemine Ait Projeler

Yılı	Projenin Adı	Sorumlu Kurum/ Kuruluşlar
1996	Otomotiv Yan Sanayi Organize Küçük Sanayi Bölgesi	KOSGEB
1996	Tekstil Sektörü Mesleki Eğitim Merkezi	KOGEB
1996	İş Geliştirme Merkezleri Projesi	KOSGEB
1996	Ayakkabıcılık Sektörü Mesleki Eğitim Merkezi	KOSGEB
1996	AB Bilgi Ağı Projesi	KOSGEB
1996	Tekstil Sektöründe Çevre Standartları	KOSGEB
1996	Gıda Denetimi Laboratuarları Projesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
1996	Mesleki Eğitimin Güçlendirilmesi	Milli Eğitim Bakanlığı
1997	Kadın Girişimciliğin Desteklenmesi	TESK
1997	Şanlıurfa İçme Suyu	Şanlıurfa Belediyesi
1998	Üreme Sağlığı Projesi	Sağlık Bakanlığı
1998	Mesleki Eğitim ve Çıraklık Projesi	Milli Eğitim Bakanlığı
1998	AB İş Geliştirme Merkezleri Kurulması	TOBB
1998	Mechatronics Merkezi Kurulması	Boğaziçi Üniversitesi
1998	İstanbul'un Fener-Balat tarihi semtlerinin restorasyonu	Fatih Belediyesi/ İstanbul
1999	İdari İşbirliği I	Avrupa Komisyonu Temsilciliği
1999	Fikri Mülkiyet Haklarının Etkili Uygulanması	Adalet Bakanlığı
1999	Temel Eğitime Destek	Milli Eğitim Bakanlığı
2000	"Jean Monnet" Burs programı	Dışişleri Bakanlığı
2001	GAP bölgesel kalkınma Programı	GAP BKİ.
2001	Yerel Yönetimler Reform Programı	İçişleri Bakanlığı
2001	Yargının Modernizasyonu	Adalet Bakanlığı
2001	Marmara Deprem Rehabilitasyona Destek	Başbakanlık(Proje Uygulama Birimi)
2001	İdari İşbirliği II	AB Genel Sekreterliği
2001	Türkiye'de İstatistik Sisteminin Güçlendirilmesi	Devlet İstatistik Enstitütsü
2001	Doğu Anadolu kalkınma Programı	DPT Müs.

Tablo-15' in devamı

2001	Kalite Altyapısına Destek	Dış Ticaret Müsteşarlığı
2001	Topluluk Programlarına Katılım Katkı Payı	Merkezi Olarak Yönetiliyor, Dışişleri Bakanlığı tarafından koordine ediliyor
2001	KOBİ'ler için Finans Kolaylığı	Türkiye Sınai kalkınma Bankası
2001	Küçük İşletmeler Kredi Programı	Alman Kalkınma Bankası (Kreditanstalt für Wiederaufbau)
2001	Katılım Öncesi Yardım için Genel Tahsisat	Avrupa Komisyonu Temsilciliği

Kaynak : www.tmmmb.org.tr

Tablo 16'da 2002-2004 dönemine ait AB projeleri verilmiştir.

Tablo-16. 2002-2004 Yılı AB Projeleri

Proje Adı	Uygulayıcı Kuruluş	Toplam Bütçe
Organize suçlarla mücadelenin güçlendirilmesi	İçişleri Bakanlığı	1.610.00 €
Sınır Yönetim Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Faaliyet Planının Geeliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	807.000 €
Ulusal Uyuşturucu İzleme Merkezinin Oluşturulması ve Ulusal Uyuşturucu Stratejisinin Geliştirilmesi ve Uygulanması	İçişleri Bakanlığı	1.400.000 €
Türkiye'nin İltica ve Göç Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Faaliyet Planının Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	807.000 €
	İçişleri Bakanlığı	
İfade Alma Yöntemlerinin ve Odalarının Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	2.276.500 €
Kara Para Aklama ile Mücadelenin Güçlendirilmesi	Maliye Bakanlığı (MASAK)	9.250.000 €
İş Sağlığı ve Güvenliği ve İŞGÜM	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	8.167.000 €
Çevre Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi	Çevre Bakanlığı	17.300.000 €
Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurulunun Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurulu	1.000.000 €
Türkiye'nin AB Veterinerlik Müktesebatına Uyumu	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	17.044.000 €
Türkiye'nin AB Bitki Sağlığı Müktesebatına Uyumu	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	5.313.000 €
Deniz Taşımacılığı Güvenliğinin Arttırılmasının Desteklenmesi	Denizcilik Müsteşarlığı	2.715.000 €
Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu	1.068.000 €
Telekomünikasyon Kurumu'nun Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Telekomünikasyon Kurumu	2.300.000 €
Uygunluk Değerlendirme /Piyasa	İstanbul Teknik Üniversitesi	

Tablo-16' nın devamı

Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinin Desteklenmesi Faaliyetleri	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği	4.000.000 €
Topluluk Programları ve Ajanslarına Katılım	Türkiye Cumhuriyeti	52.862.717 €
Aktif İşgücü Piyasası Stratejisi	IŞKUR	50.000.000 €
Türk Polisinin Denetime Açıklığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	2.580.500 €
İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitiminin Geliştirilmesi	Milli Eğitim B.	5.050.000 €
Sivil Toplum Kuruluşları ile Kamu Kuruluşları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi ve STK' ların Demokratik Katılımcılık Seviyelerinin Arttırılması	AB Genel Sekreterliği	2.000.000 €
Polisin Adli Kapasitesinin Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	
İnsan Ticaretiyle Mücadele için Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	1.200.000 €
Kara Paranın Aklanmasıyla, Suçun Mali Kaynakları ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelenin Güçlendirilmesi	İçişleri Bakanlığı	2.334.000 €
Vize Politikası ve Uygulamaları	Dışişleri Bakanlığı	1.919.000 €
Gümrüklerin Modernizasyonu	Gümrük Müsteşarlığı	6.875.000 €
Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarına ve San.ve Tic.Bakanlığına Bazı Yeni Yaklaşım Direktiflerinin Uygulanmasında Destek Verilmesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	7.000.000 €
Piyasa Gözetimi Alanında Telekomünikasyon Sektörünün Fiziki Altyapısının	Telekomünikasyon	4.770.000 €

Tablo-16' nın devamı

Türk Kamu İhale Sisteminin	Kamu İhale Kurumu	1.820.000 €

Güçlendirilmesi		
Balıkçılık Sektörünün Yasal ve İdari Olarak AB Mevzuatına Uyumu	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	6.602.761 €
Türk Elektrik Sisteminin UCTE Elektrik Sistemine Bağlantısı İçin Tamamlayıcı Teknik Çalışmalar	Enerji Bakanlığı	1.500.000 €
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu için Düzenleyici Bilgi Sistemi Geliştirilmesi	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu	1.085.000 €
Gaz İletimi ve Geçişi Alanında BOTAŞ'a Teknik Yardım	BOTAŞ	1.800.000 €
Türkiye'de Enerji Verimliliği'nin Geliştirilmesi	Enerji Bakanlığı	1.250.000 €
Türk Demiryolu Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)	4.741.000 €
Türkiye'ye Hava Kalitesi, Kimyasallar ve Atık Yönetimi Konusunda Destek Sağlanması	Çevre Bakanlığı	5.800.000 €
Moda ve Tekstil Alanında İş Kümesi	ITKIB	4.000.000 €
DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğüne Kurumsal ve İdari Kapasite Geliştirme Desteği	DPT	800.000 €
Samsun (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) Kastamonu (Çankırı, Kastamonu, Sinop) ve Erzurum (Erzurum, Erzincan, Bayburt); İBB2 Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma	DPT	52.333.000 €
Bulgaristan'la Sınırötesi İşbirliği – Ortak Küçük Projeler Fonu	DPT	500.000 €
Türk Kamu İç Mali Kontrol Sisteminin AB Uygulamaları ve Uluslararası Standartlar ile	Maliye Bakanlığı	3.000.000 €
Tablo- 16' nın devamı		
Sayıştay Başkanlığı'nın Denetim	Sayıştay Başkanlığı	1.400.000 €

Kapasitesinin Güçlendirilmesi		
Türkiye Yatırım Promosyon Ajansı'nda Doğrudan Yabancı Yatırımı Teşvik Fonksiyonunun Geliştirilmesi	Hazine Müsteşarlığı	3.901.200 €
Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğünün ve Sigorta Denetleme Kurulu'nun Kapasitesinin Geliştirilmesi	Hazine Müsteşarlığı	3.100.000 €
AB Entegrasyon Sürecini Güçlendirmeye Yönelik Destek	AB Genel Sekreterliği	4.000.000 €
Topluluk Program ve Ajanslarına Katılım	Dışişleri Bakanlığı	84.700.000 €
Türkiye'de İnsan Hakları Alanında Reform Programlarının Uygulanması	Başbakanlık İnsan Hak. Başkanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	5.461.000 €
Türkiye'de İstinaf Mahkemelerinin Kurulması	Adalet Bakanlığı	1.400.000 €
Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Kamu Hizmetleri ve Kalite Standartlarının İyileştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	7.127.000 €
Sivil Toplumun Geliştirilmesi Amacıyla Örgütlenmenin Desteklenmesi	İçişleri Bakanlığı	7.127.000 €
Sivil Toplumun Geliştirilmesi Amacıyla Örgütlenmenin Desteklenmesi	ABGS-Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGMD)	2.520.000 €
Türkiye'de Ombudsman Sisteminin Kurulması	Adalet Bakanlığı	1.170.000 €
Kültürel Haklara Destek **Tablo-16' nın devamı**	Basın-Yayın ve Enformasyon Gn.Md., Kültür ve Turizm Bakanlığı	2.500.000 €
Tekstil, İnşaat Malzemeleri, Gübreler, Asansörler, Otomatik Olmayan Tartı Aletleri ve Yasal Metroloji kapsamındaki AB Direktiflerinin Uygulanmasına Yönelik Olarak Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bayındırlık ve Iskan Bakanlığı	3.936.260 €

Desteklenmesi Projesi		
Belirli Alanlardaki Piyasa Gözetimi Faaliyetleri için Türkiye'deki Bakanlıkların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Projesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve Iskan Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığ	6.000.000 €
Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın İyi Laboratuvar Uygulamaları Alanındaki Müktesebat Uyumu ve Uygulama Çalışmalarını Güçlendirme	Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Sağlık Bakanlığı	1.500.000 €
Korsanlıkla mücadele odaklı olmak üzere Türkiye'nin fikri mülkiyet hakları alanındaki mevzuatının uyumu ve etkin uygulanmasına destek sağlanması projesi	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2.743.000 €
Tüketicinin Korunması Alanında Türkiye'nin AB Mevzuatına Uyumu ve İlgili Uygulama Çalışmalarına Destek Verilmesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	3.271.000 €
Sermaye Piyasası Kurulu'nun AB Sermaye Piyasalarına Uyumunun Desteklenmesi	Sermaye Piyasası Kurulu	2.450.000
Organik Tarımın Geliştirilmesi ve Organik Tarım Alanında AB ile Mevzuat Uyumunun Sağlanması	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	1.260.000 €
AB Ortak Tarım Politikasının Uygulanmasına Hazırlık Projesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	2.075.000
Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Özel Atık Yönetimi ve Gürültü Yönetimi kapasitelerinin Güçlendirilmesi	Çevre Bakanlığı	3.100.000 €
Sağlık Bakanlığı'nın Biyosidal Ürünler ve Su Alanlarında Yürüttüğü Mevzuat Uyumu ve	Sağlık Bakanlığı	5.000.000 €
Tablo-16' nın devamı		
Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektör Politikalarına	DPT Müsteşarlığı	3.000.000€

Entegrasyonu		
Türk Gümrük İdaresinin Modernizasyonu	Gümrük Müsteşarlığı	28.552.800 €
Türk Vergi İdaresinin Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Maliye Bakanlığı	6.175.000 €
Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi	Tarım ve Köy. Bk.	4.200.000 €
Çocuk Işçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması	Çal.& Sos.Güv. Bk.	Çal.& Sos.Güv. Bk.
Yenilik ve Değişim için Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	4290.000 €
Bulaşıcı Hastalıkların İzleme ve Kontrolünün Güçlendirilmesi	Sağlık Bakanlığı	3.000.000 €
Kansersiz Yaşam	Sağlık Bakanlığı	5.445.000 €
Türkiye'deki Karayolu Taşımacılığı Sektörünün AB Müktesebatı İle Uyumlu Hale Getirilmesi İçin Destek Sağlanması	Ulaştırma Bakanlığı İçişleri Bakanlığı	5.550.000 €
Türk Elektrik Sisteminin Frekans Kontrol Performansının UCTE Kriterleriyle Uyumlu Hale Getirilmesi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (TEIAŞ)	2.500.000 €
Hazine Kontrolörleri Kurulunun Denetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Hazine Müsteşarlığı	920.000 €
Türkiye'de Çocuklar İçin İyi Yönetişim, Koruma ve Adalet	İçişleri Bakanlığı (Jandarma Gen. Kom.), İçişleri Bakanlığı (Emniyet Gen. Md.), Adalet Bakanlığı, Sos. Hiz. Ve Çocuk Esir., Kurumu, Milli Eğitim Bak., TR. Barolar Birliği	6.021.200 €
Türkiye'de Denetimli Serbestliğin Geliştirilmesi	Adalet Bakanlığı	1.600.000 €
Jandarmanın Modernizasyonu Projesi	İçişleri Bakanlığı (Jandarma Gen. Kom.)	2.120.000 €
Sınır Polisi için Eğitim Sistemi Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı	1.840.000 €
Ön Ulusal Kalkınma Programının Uygulanmasına ve Yapısal Fonlara Hazırlığa Destek Sağlanması	DPT Müsteşarlığı	2.500.000 €
Tablo-16' nın devamı		
Konya (Konya ve Karaman), Kayseri (Kayseri, Sivas ve	DPT Müsteşarlığı	90.670.000 €

Yozgat), Malatya (Malatya, Bingöl, Elazığ ve Tunceli) ve Ağrı (Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan) İBBS II Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma Programı		
Edirne Ekmeçizade Kervansarayının Restorasyonu	DPT Müsteşarlığı	3.335.000 €
Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği (Küçük Ölçekli Ortak Proje Fonu)	DPT Müsteşarlığı	500.000 €
Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği	DPT Müsteşarlığı	2.419.000 €
AB Entegrasyon Sürecini Güçlendirici Destek Faaliyetleri	ABGS	7.000.000 €
Topluluk Programları ve Ajanslarına Katılım	Dışişleri Bakanlığı	91.299.000 €

Kaynak: www.sagliklikentlerbirligi.org.

Tablo 17' de 2005 yılı AB projeleri verilmiştir.

Tablo-17. 2005 Yılı AB projeleri

YIL	PROJENİN ADI	FAYDALANICI	AB HİBESİ	ULUSAL KATKI	TOPLAM BÜTÇE
2005	Kolluk Şikayet Sisteminin Geliştirmek ve Bağımsız Bir Kolluk İnceleme Komisyonu Kurmak	İçişleri Bakanlığı	1.600.000€		1.600.000€
2005	Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Hibe Programı	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği-Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu	10.500.000€		10.500.000€
2005	Adli Tıp Konusunda Uzman Olmayan Hekimler ile Savcılıkların İstanbul Protokolü Konusunda Eğitimi	Adalet Bakanlığı / Adli Tıp Kurumu	2.925.000€	75.000€	3.000.000€
2005	Adalet Erişimin Güçlendirilmesi	Adalet Bakanlığı	3.585.000€	815.000€	4.400.000
2005	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Avukatların Eğitimi	Türkiye Barolar Birliği	1.300.000€		1.300.000€
2005	Ulusal Gıda Referans Laboratuarının Kurulması	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	4.849.000€	1.550.000€	5.3999.000€
2005	Türkiye'de Kuduz Hastalığının Kontrolünün Güçlendirilmesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	9.103.750	2.780.750€	11.884.500€

Tablo-17' nin devamı

2005	Sinir Kontrol Noktalarının Kurulması Projesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	10.000.000€	3.250.000€	13.250.000€
2005	Yeni Sıcak Su Kazanları, Gaz Yakan Aletler, Kozmetikler, Tıbbi Tanı Cihazları ve Veteriner Tıbbi Ürünler Sektörlerinde Piyasa Gözetimine Destek Projesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	2.473.875€	824.625€	3.298.500€
2005	DPT Müsteşarlığı Devlet Yardımları Genel Müdürlüğünün Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi	DPT Müsteşarlığı	1.000.000€		1.000.000€
2005	Çanakkale Bölgesel Katı Atık Yönetimi Projesi	Çanakkale Belediyeler Birliği	11.900.000€	4.700.000€	16.600.000€
2005	Türk Limanlarında ve Kıyılarında Deniz Güvenliğinin Geliştirilmesi	Denizcilik Müsteşarlığı	1.327.500€	162.500€	1.490.000€
2005	Binalarda Enerji Verimliliği Konusunda Kamu Bilincinin Artırılması	Elektrik İşleri Etüd İdaresi Enerjisi ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı	1.040.000€	30.000€	1.070.000€

Kaynak: www.tbmmm.org.tr

Tablo.18' de 2005 yılına ait AB projelerinde toplam bütçe içinde AB ve Ulusal katkısı gösterilerek sunulmuştur.

Tablo-18. 2005 Yılı AB Projeleri

YIL	ALAN	PROJENİN ADI	FAYDALANICI	AB HİBESİ	ULUSAL KATKI	TOPLAM BÜTÇE
2005	ESU-İstihdam	Kadın Girişimciliğin Desteklenmesi	TESK KOSGEB	4.725.000€	75.000€	4.800.000 €
2005	ESU-KOBİ'ler	Türkiye için İş Kümesi Politikasının Hazırlanması	Dış Ticaret Müsteşarlığı	6.000.000€		6.000.000 €
2005	ESU-KOBİ'ler	Küçük İşletmeler Kredi Programı II.Aşama	Hazine Müsteşarlığı	20.000.000€	5.800.000€	25.800000 €
2005	ESU-KOBİ'ler	Türkiye için FEMIP Destek Programı	Hazine Müsteşarlığı	3.000.000€		3.000.000 €
2005	ESU-KOBİ'ler	Moda ve Tekstil İş Kümesi	ITKIB(İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri)	6.750.000	2.250.000€	9.000.000 €
2005	ESU-Sınırötesi İşbirliği	Bulgaristan ile Sınırötesi İşbirliği (Küçük Ölçekli Ortak Proje Fonu)	DPT Müsteşarlığı	500.000€		500.000€
2005	ESU-Sınırötesi İşbirliği	Türkiye-Yunanistan Sınırötesi İşbirliği(İnterreg)	DPT Müsteşarlığı	3.509.000€	846.000€	4.355.000 €
2005	ESU-Bölgesel gelişme	TR 90 Trabzon NUTS II Bölgesel Kakınma Programları	DPT Müsteşarlığı	18.000.000€	6.000.000€	24.000000 €

Tablo-18' in devamı

	ESU-	Bölgesel	DPT Müsteşarlığı	18.500.000€	1.000.000€	19.500000

2005	Bölgesel gelişme	Kalkınma Programlarının Hazırlanması, Yönetimi ve Uygulanması ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurulmasına Teknik Destek Sağlanması Projesi				€
2005	ESU-Bölgesel gelişme	NUTS II Bölgelerindeki Kentsel Alanlarda Ekonomik Ve sosyal Sorunların Çözümüne Destek Projesi	Erzurum, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantap Yerel İdareleri	10.375.000€	2.125.000€	12.500000 €

Kaynak: www.tmmmb.org.tr

SONUÇ

Bu çalışmada, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında bir ortaklık yaratan Ankara Antlaşması' nın imzalandığı 1963 yılından günümüze kadar olan süreçte AB tarafından ülkemize yapılan mali desteğin nitelik ve miktarlarına yer verilmiştir. AB, bütçesinden sağlanan hibe yardımları ve AYB' den sağlanan krediler olmak üzere birlik ülkelerine, aday ülkelere ve çeşitli nedenlerle ilişkide bulunduğu üçüncü ülkelere çeşitli mali yardımlarda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği' nin Türkiye' ye yönelik mali desteği Türkiye' nin 31 Mayıs 1959' da AET' ye ortak üyelik başvurusunun ardından 1963 yılında taraflar arasında imzalanan Ankara anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle başlamıştır.

Ülkemize Gümrük Birliği öncesi dönemde sağlanan mali yardımlar mali protokoller çerçevesinde olmuştur. Gümrük Birliği öncesi dönemde 927 milyon Euro' luk kredi, 78 milyon Euro' luk hibe kullanılmıştır. Taahhüt edilen kredilerin %80' i hibelerin ise %17' si gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki yardımların bir çoğu ya Yunanistan'ın vetosuna takılmış ya da AB-Türkiye ilişkilerinde zaman zaman ortaya çıkan siyasi sorunlar nedeniyle askıya alınmıştır.

Gümrük Birliği sonrası dönemde mali yardımlarla Türkiye ekonomisinde GB' ne bağlı olarak oluşacak yeni ihtiyaçların karşılanması amaçlanmıştır. Bu dönemde 557 milyon Euro kredi, 52 milyon Euro hibe olmak üzere toplam 755.3 milyon Euro kullanılmıştır. Taahhüt edilen kredilerin %37' si, hibelerin ise %7' si gerçekleşmiştir.

Adaylık döneminde ise 2000-2003 dönemi için 698 milyon Euro, 2004-2006 dönemi için 1050 milyon Euro hibe taahhüt edilmiştir. 2000-2006 dönemi için 2.520 milyon Euro kredi taahhüt edilmiştir. Taahhüt edilen hibenin 698 milyon Euro'su, kredilerin ise 1.250 milyon Euro' su kullanılmıştır. Tek çerçeve tüzüğün yürürlüğe girmesiyle Türkiye' ye verilen kaynaklar Avrupa Toplulukları Bütçesinin katılım öncesi yardımlar başlığı adı altında açılan ve Türkiye' ye yönelik katılım öncesi yardım olarak adlandırılan harcama kalemine aktarılmıştır. Bu süreçte Türkiye, AB program ve projelerine katılma şansı elde etmiştir. Bunun sonucunda proje hazırlama, denetim ve

değerlendirme fonksiyonlarını yerine getirmek için merkezi olmayan yapılanma oluşturulmuştur. Ancak bu dönemde de Türkiye' nin yararlandığı mali yardımları üye ve aday ülkelere yapılan yardımlarla karşılaştırdığımızda ülkemizin haksızlığa uğradığı görülmektedir.

Örnek olarak 1996-2006 döneminde AB' nin genel bütçesinden 10 merkezi ve Doğu Avrupa ülkesine PHARE, ISPA ve SAPARD Programları kapsamında 66.7 milyar Euro kaynak aktarılmışken AB' den Türkiye' ye sağlanan mali yardım miktarının 40 yıllık toplamı 2004 yılı itibariyle 1.456 milyar Euro' dur ki AB' nin bu ülkelerle ilişkisi 1990' lı yıllarda başlamış olup bu ülkelerden 10 tanesi 2004 tarihinde ve iki tanesi de 2007 yılında üye olmuşlardır (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2004:102).

Sonuç olarak; Türkiye gerek Gümrük Birliği öncesinde gerekse Gümrük Birliği sonrasında dönemde taahhüt edilen yardımlardan Birliğe üye ve aday ülkeler kadar yararlanamamıştır. Diğer yandan ise ülkemizin daha fazla mali yardım alabilmesi için daha fazla proje üretip proje havuzlarının oluşturulması; özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin AB sürecinde AB üye ve aday ülkelerle iletişimi ve işbirliği sağlanıp eğitim, araştırma ve proje faaliyetleri artırılıp proje teklifleri çok sağlıklı ve birebir yapılmalıdır. Projelerin tam bir listesi bulunmamaktadır, ayrıca projelerin hazırlanmasıyla ilgili bir çok danışmanlık firmalarının bu işi ticari hale getirdiği gözlenmektedir. Bunun için merkezi bir organizasyon kurulmalı ve çok başlılık ortadan kaldırılıp proje üretmede özel sektör ve sivil toplum örgütlerine yol gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

BİLİCİ, Nurettin (2004), *Türkiye AB İlişkileri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BİLİCİ, Nurettin (1997*), Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye*, Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama.

BOZKURT, Veysel (2000*), Avrupa Birliği ve Türkiye,* Bursa: Vipaş A.Ş.

BULUT, Müge (2004), İstanbul Ticaret Odası, No.2004-64.

CANSEVDİ, Hürrem (2004), *Avrupa Birliği' nin Bilim Araştırma ve Eğitim Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu,* İKV Yayınları, No:19, İstanbul.

FOGG, Karen (2002), *Avrupa Birliği' nin Güncel Eğilimleri ve Türkiye*, Türkiye Bilimler Akademisi, Akademi Forumu 5, Ankara: Tübitak Matbaası.

GENÇKOL, Metin (2003), "Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye", *Uzmanlık Tezi*.

İLERİ, Çisel (2004), *6. Çerçeve Programı, İKV, Türkiye'nin Katıldığı Avrupa Topluluğu Programları,* No.1.

KALAYCI, Rıdvan (2006), *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Üzerine Ekonomik-Politik Tezler*, İstanbul: Beta.

KARABACAK, Hakan (2004), *Türkiye-Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği ve Proje Yönetimi,* Ankara: Ayrıntı Basımevi.

KARABACAK, Hakan (2004), "Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği"*, Maliye Dergisi*, Sayı:146, Mayıs-Ağustos.

KARLUK, Rıdvan (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Basım.

KAYMAKÇI, Oğuz (2005) (Editör), *Avrupa Birliği Üzerine Notlar,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KÜÇÜKYILMAZLAR, Aysun (2004), *Avrupa Birliği' nin Türk Kobilerine Yönelik Programları,* İstanbul Ticaret Odası,Yayın No: 48.

ODABAŞI, Arzu (2004), *Türkiye' ye Yönelik Avrupa Birliği Fonları ve Kullanım Koşulları,* İKV No:180, İstanbul.

ÖZDAĞ, Ümit (2003), "Avrupa Birliği' nin Türkiye Politikaları", *Asam Yayınları*, Sayı: 1.

SÜNGÜ, Serdar (2004), "Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:54, Temmuz-Eylül.

ÜLGER, İrfan Kaya (2003*), Avupa Birliği El Kitabı*, Ankara: Seçkin Seminer(13.12.2004) *Türkiye' nin Dahil Olduğu AB Programları Ve Fonları*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2005-9.

YILDIZ, Habib ve YARDIMCIOĞLU, Fatih (2005), "Türkiye' ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması", *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt 6, Sayı:2.

Radikal Gazetesi, Kriter Dergisi (Türkiye-AB ilişkileri Haber Yorum Dergisi) Temmuz 2006.

İKV Yayınları (2003), *AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi*, No:172, İstanbul, Mayıs 2003.

Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile mali işbirliği, www.sbg.gov.tr/calısmalar (12 Nisan 2007).

AB Programları ve Türkiye, http://www.abmerkezi.org.tr, (17 Mart 2007).

Türkiye' nin Avrupa Birliği Programlarına Katılımı, http:// www.foreigntrade.gov.tr/ab, (9 Nisan 2007).

Türkiye-AB Mali İlişkileri.http:// www.foreigntrade.gov.tr/ab/mali/malisunusson, (9 Nisan 2007).

Merkezi Olmayan Yapılanma, http://www.deltur.cec.eu.int, (7 Mayıs 2007).

Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Süreci, http://www.tepav.org.tr/tur/admin, (7 Mayıs 2007).

Avrupa Birliği' nin Türkiye' ye Yönelik Mali Yardımları, http://www.btso.org.tr, (7 Mayıs 2007).

Mali İşbirliğine Bakış, http:// www.abhaber.com (15 Mayıs 2007).

Türkiye-AB Mali ilişkileri, http:// www.foreigntrade.gov.tr/ab (15 Mayıs 2007).

http://www.ikv.org.tr, (15 Mayıs 2007).

http://www.ktu.edu.tr, (15 Mayıs 2007).

http://www.ekutup.dpt.gov.tr, (16 Mayıs 2007).

http://www.abgs.gov.tr, (16 Mayıs 2007).

http://www.aso.org.tr, (16 Mayıs 2007).

http://www.bursab.org.tr, (22 Mayıs 2007).

http://www.ua.gov.tr, (24 Mayıs 2007).

http://www.ris-mersin.info, (26 Mayıs2007).

http://www.tsrsb.gov.tr, (28 Mayıs 2007).

http://www.map.kosgeb.gov.tr,(278Mayıs 2007).

http://www.mess.org.tr, (1Haziran 2007).

http://gapdoğukalkınma.com/abfonlar/, (1 Haziran 2007).

http://www.sivas.gov.tr, (1 Haziran 2007).

http://www.muhasebetr.com, (1Haziran 2007).

http://www.dünyagazetesi.comtr, (1 Haziran 2007).

http://www.akademikiktisat.net, (5Haziran 2007).

http://www.tarihikentlerbirliği.org.tr, (5 Haziran 2007).

http://www.gaziantepeic.org, (7 Haziran 2007).

http://www.avrupa.info.tr, (14 Haziran 2007).

http://www.abturkiyebarobirlik.org.tr, (15 Haziran 2007).

http://www.antalya.gov.tr, (15 Haziran 2007).

http://www.arge.com, (15 Haziran 2007).

http://www.avrupapostası.org, (16 Haziran 2007).

http://www.eib.org, (16 Haziran 2007).

http://www.avrupavizeleri.com, (16 Haziran 2007).

http://www.bilisimdunyası.net.tr, (16 Haziran 2007).

http://www.cumhuriyet.edu.tr, (19 Haziran 2007).

http://www.econturk.org, (21 Haziran 2007).

http://www.abm-istanbul.org, (21 Haziran 2007).

http://www.abprojeleri.com, (21 Haziran 2007).

http://www.aof.edu.tr, (22 Haziran 2007).

http://www.globalmusavirlik.com, (23 Haziran 2007).

http://www.t-hasak.org, (3 Temmuz 2007).

http://www.2.iso.org.tr, (3 Temmuz 2007).

http://www.tbb.gov.tr, (4 Temmuz 2007).

www.tkb.com.tr, (5 Temmuz 2007).

www.marmara.edu.tr, (5 Temmuz 2007).

www.deik.org.tr, (5 Temmuz 2007).

www.kobifinans.cm.tr., (5 Temmuz 2007).

ÖZGEÇMİŞ

ADI-SOYADI : Sedef ŞAHİN
DOĞUM TARİHİ : 15.11.1981
DOĞUM YERİ : Bremen
MEDENİ HALİ : Bekar
TELEFON : 324- 341 68 42
CEP : 505-876 77 38 / 539-641 40 65
E-POSTA : sedef.sahin@hotmail.com

ÖĞRENİM

YÜKSEK LİSANS **:**
2004-2007 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı ADANA

LİSANS **:**
2000-2004 Mersin Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü MERSİN

LİSE **:**
1995-1999 Atatürk Lisesi (Süper Lise) MERSİN

ORTAOKUL **:**
1992-1995 Gazipaşa İlköğretim Okulu MERSİN

İLKOKUL **:**
1987-1992 Gazipaşa İlköğretim Okulu MERSİN

YABANCI DİL **:** İngilizce

BİLGİSAYAR **:** Windows 98-2000 XP, MS Office Programları ve internet